

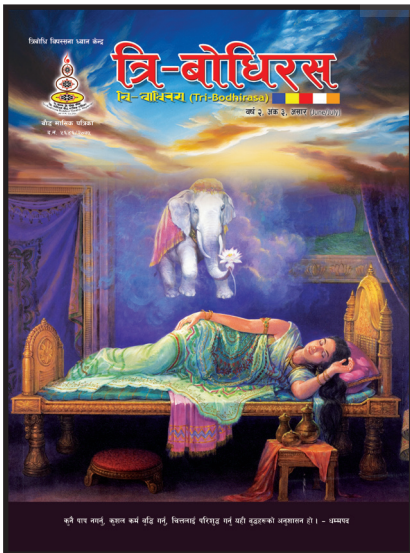
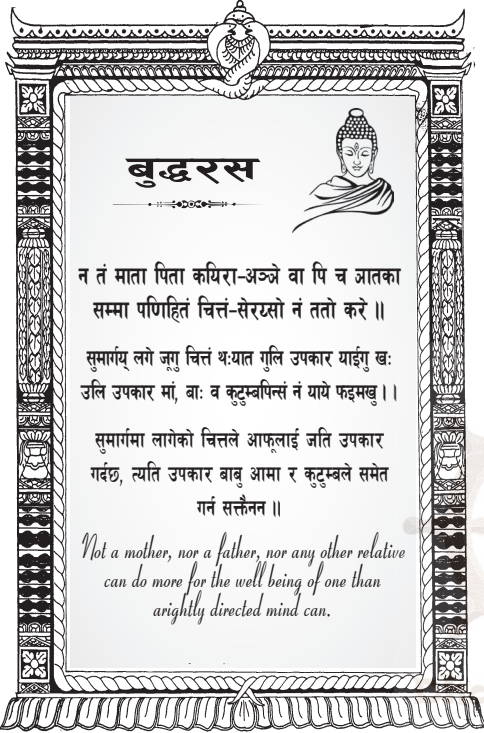

त्रि-बोधिरस

त्रि-बोधिरस (Tri-Bodhirash) बौद्ध मासिक पत्रिका

वर्ष २, अंक ४, श्रावण पूर्णिमा

बु.सं. २५६३, ने.सं. ११३९, वि.सं. २०७६, 2019 A. D. July/Aug.

गत अंक

बिषयसूची

महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश

✍ महाशी सयादो महास्थविर ३

विपश्यना भावना सम्बन्धी व्यवहारिक निर्देशन

✍ सयादो ऊ. पण्डिताभिवंश ५

सिद्धार्थ गौतम-बुद्ध-पुत्र : राहुल

✍ डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर ७

अङ्गुत्तरनिकाय

✍ भिक्षु बोधिसेन महास्थविर ९

निम्ह सहायक भिक्षुपिनिगु खँ

✍ भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर १२

ध्यानसम्बन्धी प्रेरक ३ अन्तवार्ता

✍ भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर १४

जातक बाखँ

✍ दुण्डबहादुर बज्जाचार्य २०

गुँला धर्म पर्वको प्रभाव

✍ उत्पल कुमार बज्जाचार्य २४

लुम्बिनी सम्बन्धी सक्षिप्त परिचय

✍ शुकुराज शाक्य २६

शासनिक गतिविधि

२५

त्रि-बोधिरस त्रि-बोधिनस्य बौद्ध मासिक पत्रिका

धम्मामुशासक
संघनायक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
'अग्रमहापण्डित, अग्रमहासद्वम्मजोतिकधज'

सल्लाहकार
भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर
भिक्षु महिद्य महास्थविर
भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर

सम्पादक
भिक्षु विमलो स्थविर
मो. ९८४११९८३८३

विशेष सहयोगीहरू
भिक्षु चन्द्रिमो
भिक्षु रेवतो

आर्थिक व्यवस्थापक/प्रायोजक
कपिल शाक्य/प्रविता शाक्य
राजेश श्रेष्ठ/शोभा श्रेष्ठ
सितापाइला, काठमाडौं
मो. ९८५१०६१९७५

विज्ञापन व्यवस्थापक
कृष्ण गोविन्द महर्जन
मो. ९८५११७२३९५

वितरण व्यवस्थापक
रामकृष्ण महर्जन
मो. ९८४९९३४४९४

वितरकहरू
गौतम तुलाधर
कृष्ण प्रताप महर्जन
जमुना महर्जन
सनम महर्जन

सेटिङ्ग/मुद्रण
आइडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस
ग्वाको, ललितपुर, फोन: ५५३०५२२

मूल व्यवस्थापन
श्री सिद्धिमंगल बुद्ध विहार
सिद्धिपुर, महालक्ष्मी नगरपालिका-६

प्रकाशक/सम्पर्क कार्यालय:

त्रि-बोधि विपश्यना ध्यान केन्द्र
सिद्धिपुर, ललितपुर, फोन: ५७०९४९५
E-mail: pashavimalo@gmail.com
tribodhirasa@gmail.com

सम्पादकीय

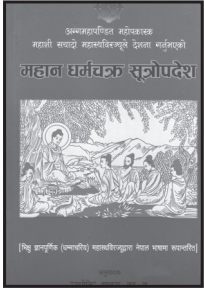

बुद्ध भन्नु हुन्छ संसारमा गुण लाउने र गुण तिर्ने दुई थरीका मानिसहरू दुर्लभ छन् । गुण लाउने र गुण तिर्ने गुणधर्मलाई सत्पुरुषहरूको स्वभाव धर्म भनेर पनि चिनिन्छ । गुण लाउनु, गुण तिर्नु दुई गुणधर्म भनेका शुद्धचित्तको उपज हो । शुद्धचित्त भित्रमात्र गुणधर्मको विकास हुन्छ । गुणधर्मले मात्र व्यक्तिको विकास हुन्छ । अनि मात्र व्यक्ति भित्रका अवगुण निकास हुन्छ ।

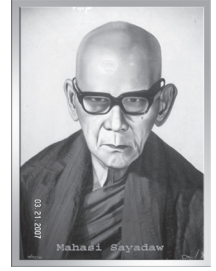
गुण लाउने व्यक्ति बाँचुन्जेल पनि सबैको माझ प्रिय हुन्छ भने मनुष्य, अमनुष्य, देव ब्रह्महरूको सम्म अति प्रिय हुन्छ र यो लोक पश्चात परलोक सम्म पनि उसको किर्ति फैलिन्छ अनि दिवंगत हुँदा पनि उसलाई हर व्यक्तिले आफ्नो हृदय भित्र जिवित बनाउँछ । त्यसैले मृत्यु पश्चात पनि यस लोकमा जिवित रहने हो भने अवश्यमयव गुण धर्म अभिवृद्धि गर्न सक्नु पर्छ । गुण विनाको मानिस मृत्यु पश्चात उसको अस्तित्व रहँदैन यस लोकमा ।

हृदयमा गुणधर्म अभिवृद्धि गर्नु भनेकै हृदय शुद्धिकरणको मार्गमा अग्रगमण गर्नु हो । गुणधर्म अभिवृद्धि हुनेबित्तिकै हृदयमा भएका विकार, विसंगति आदि नकारात्मक विषयहरू शिथिल भई सकारात्मकताले स्थान लिन्छ । सकारात्मकताले व्यक्तिलाई सकारात्मक रूपमा विकास गर्छ । जीवन सकारात्मक रूपमा सफल हुन्छ । सार हुन्छ, सार्थक हुन्छ । जीवन सन्तोषको प्रतिविम्ब हुन्छ अनि सन्तोषको कारण हेतु जीवन सुखमय हुनेमा दुईमत छैन । त्यसैले सुख चाहिने हरकोहीले आफ्नो हृदय भित्र विद्यमान, विकार, विसंगति, विकृतिलाई हटाएर सकारात्मक उन्नति प्रगति चाहनेले जसरी फिटकिरी ढुंगा धमिलो पानीमा राख्दा पानी सफा कन्चन हुने स्वभाव धर्म हुन्छ फिटकिरीको शुद्ध गर्ने स्वभाव धर्मको कारण हेतु धमिलो पानीसम्म प्रयोग र सेवन गर्नु योग्य भए भैं गुणधर्म अभिवृद्धि गर्नेले पनि हृदयमा भएका अकृशाल रूपी मैल हटाएर हृदय कन्चन परिशुद्ध गर्न सक्छ र जसरी फिटकिरीको कारण हेतु जल सेवक योग्य भए भैं गुणधर्म अभिवृद्धि गर्ने व्यक्ति पनि संगत र सेवनिय व्यक्ति हुन्छ, यहाँ सम्म की त्यस्ता व्यक्तिलाई मानिसले मात्र नभई देवब्रह्म अमनुष्यहरूले सम्म सेवन गर्दछ । उ सबैको प्रिय हुन्छ । ऊ सबै माझ आदरणीय हुन्छ उसको चैतर्फी यशकिर्ति फैलिन्छ । फूलको सुगन्ध त हावाको बेगसंग मात्र फैलिन्छ तर गुणी व्यक्तिको यशकिर्ति विना हावाको बेगमा टाढै सम्म निरन्तर फैलिन्छ । यस लोकमा मात्र हैन परलोक सम्म पनि किर्ति फैलिन्छ । उसलाई यस लोक र परलोक दैवलोकमा सुख शान्ति प्राप्त हुन्छ । त्यसैले भगवान बुद्ध भन्नु हुन्छ यस लोकमा गुण लाउने र गुण तिर्ने दुई थरीका व्यक्तिहरू दुर्लभ छन् । त्यसैले बुद्धद्वारा प्रशंसित व्यक्ति भएर जिउनु कति सुखकर होला आजै देखि अभ्यास किन नगरौं ।

अहिले हामी माझ गुंला महिनाको शुभारम्भ छ धर्मकर्मको सम्पादन गर्ने महिना । बालक देखि बुद्धले सम्म धर्मकर्मको अभ्यास गर्नुपर्छ भन्ने मनोभाव विकसित महिना गुंला महिना । राम्रो देख्न पाउने, सुन्न पाउने, बोल्न पाउने व्यवहार गर्न पाउने, मन धर्मकर्ममा भुकाउन पाउने अवसर जुरेको महिना हो गुंला महिना । धर्मकर्ममय भएको महिना हो गुंलामहिना । बालकदेखि बृद्धसम्म धर्मकर्ममा उत्साहित हुने महिना हो गुंला महिना । त्यसैले जताततै धर्मकर्मको यस्तो अवसर जुरेको समय अझ भनी सम्यक्सम्बुद्धद्वारा लोक हितसुख गर्ने हेतु महाकरुणा राखी देशना गर्नुभएको सद्धर्मको देशना पनि बौद्ध विहार विहारमा भिक्षुहरूबाट प्रारम्भ हुन्छ गुंला महिनामा । सद्धर्मश्रवण गर्नु पनि दुर्लभ हो यस्तो दुर्लभ स्वामित्व प्राप्त भएको अवसरमा हामी श्रद्धा चित्तले सद्धर्मश्रवण गरी हृदय भित्र रहेको विसंगति, विकृति, विकारहरू अलग्याएर हृदय भित्र गुणधर्म अद्विवृद्धि गर्न गराउन सकेमा अवश्य हामी पृथकजनबाट सत्पुरुष, सत्पुरुषबाट आर्य भई दुःखमुक्तिको मार्गमा पुग्ने छौं । त्यसैले सुख चाहने हरकोहीले यस्तो अवसरलाई नगुमाई अवसरको सदुपयोग गरी आफ्नो हृदयमा गुणधर्म अभिवृद्धि गरि जीवन सार अर्थपूर्ण बनाऔं । साधु ।

अगमहापण्डित महोपकारक महाशी सयादो महास्थविरज्यूले देशना गर्नुभएको महान धर्मचक्र सूत्रोपदेश

गत अंकबाट क्रमशः

निगण्ठ ग्रन्थको कथन

निगण्ठवादीहरूका ग्रन्थहरूमा संसारवर्त दुःखबाट विमुक्त हुनका लागि शरीरलाई यातना दिई गरिने आचरण 'संवर' र 'निज्जरा' भनी दुई थरीका छन् भनिएको छ । ती दुईथरीका संवर भनेको संयम गर्नु, प्वाल (दूलो) बन्द गर्नु हो । बन्द गर्नुपर्ने प्वालहरू के के हुन् त भने, (कम्मपुगल) भनी उनीहरू भन्थे । कर्म बनिनसक्ने रूपहरूलाई आफ्नो शरीरभित्र प्रवेश हुन नसकिने गरी प्वाल बन्द गरी संयम गर्नुपर्छ । उनीहरूको अभिप्राय हो— आँखामा वर्ण रूप प्रवेश भयो भने देखेर जानिएमा त्यो देखिएको वर्ण र आत्मा संगम हुन पुगी नयाँ कर्म उत्पन्न र वृद्धि हुने गर्दछ । उसै गरी कान, नाक, जिब्रो कायप्रसादमा पनि शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श भन्ने रूपहरू प्रवेश गरेमा रूपहरूसित आत्मा संगम हुनपुगी नयाँ कर्म उत्पन्न र वृद्धि हुने गर्दा रहेछन् । ती नयाँ कर्महरूले नयाँ नयाँ जन्महरू सिर्जना गरिदिनसक्ने हुँदैछन् । त्यसैले नयाँ कर्महरू उत्पन्न नहुने गरी वर्ण, शब्द आदि रूपहरू शरीरमा प्रवेश नहुनेगरी प्वाल बन्द राखी संयममा रहनुपर्छ भन्ने भाव हो ।

निज्जरा भनेको चाहिँ शरीरलाई कष्ट दिई पहिलेका पुराना कर्महरू सबै अन्त गरिसक्नु (सिध्याउनु) का निम्ति भनिएको हो । उनीहरूका विचार अनुसार अहिले दुःख गरिए पुराना अकुशल कर्महरू फल दिइसकेका भएर अन्त हुँदै जाने हुनाले पुराना कर्महरू अन्त भए (सकिए) भनी धारण र विश्वास गर्थे । तसर्थ तथागतले ती दुःख कष्ट पाइरहेको निगण्ठ गणिक तीर्थङ्करहरूसित सोध्नु भएको थियो । तिमीहरूले पहिलेका जन्मका अकुशल कर्महरू सकिएर जाने गरी दुःख कष्ट पाउने गरिरहेको भन्ने गर्छौं । तिमीहरूले अघि अधिका जन्महरूमा अकुशल कर्म गरिआएकै हो भनी पक्कै जानेका छौ ? यसरी सोध्नु हुँदा जानेका छौनो भनी उत्तर दिए । त्यसो हो भने अघि अधिका जन्मका अकुशल कर्महरू कति र

कहाँसम्म गरिआएका छौं भनी जानीराखेका छौ के त ? आज कष्ट पाइसकेका हुनाले पुराना अकुशल कर्महरू कति चाहिँ सकियो वा अन्त भयो र कति अझ बाँकी छ भनी जान्यौ त ? भनेर पनि सोध्नुभयो । जानेका छौनौं भनेर मात्र निगण्ठहरूले उत्तर दिए । त्यसो हुँदा— “अकुशल छ - छैन भन्ने थाहा नै नपाई (जान्दै नजानी) कति सकिसके भन्ने पनि नजानीकनै शरीरलाई कष्ट हुने गरी केही थाहा नगरी त्यसै अन्दाजै मात्रले आचरण गरिरहनु उचित नभएको कुरा” निगण्ठहरूलाई निरीक्षण र परीक्षण ज्ञान पारमी बीच उत्पन्न गराइदिन तथागतले आज्ञा गर्नु भएको थियो । त्यसपछि, पुराना अकुशल कर्महरू अन्त गर्ने (सिध्याउने) उद्देश्य राखी कष्ट अपनाई रहेका व्यक्तिहरूले पुराना जन्मका अकुशलहरू धेरै धेरै नै गरिआएका मानिसहरू भनी सम्झनु वा ठान्नुपर्ने सम्भावना रहेको कुरा पनि आज्ञा गर्नुभयो ।

बोधिसत्वले दुष्करचर्या अपनाएर गर्नुभएको आचरण चाहिँ पुराना अकुशल कर्महरूको अन्त गर्न (वा सिध्याउने) का निम्ति आचरण गर्नुभएको थिएन । त्यो आचरणले विशेष ज्ञान विशेष धर्म लाभ हुने ठानी आचरण गर्नुभएको थियो । तर ६ वर्ष बित्न थाल्दा अधि भने भै “यो आचरण विशेष धर्म बोध गर्नका निम्ति मार्ग होइन (सिया नु खो अञ्जो मग्गो बोधाय) विशेष धर्म बोध गर्नलाई चाहिने मार्ग अर्कै आचरण-मार्ग पो छ कि” आदि भनी निरीक्षण र निर्णय गरी उक्त दुष्करचर्या आचरण मार्गलाई त्याग गर्नुभयो ।

मात्र दुःखका निम्ति

त्यसैले अत्तकिलमथ आचरण (दुःखो) शरीरलाई दुःख कष्ट दिनको निम्ति मात्र हो । केवल दुःखै मात्र हो भनी बताउनु भयो । तैपनि उक्त अत्तकिलमथ आचरणलाई नाटपुत्त आदि ऋषि श्रमणहरूले उत्तम आचरणका रूपमा धारण अनि विश्वास गरिरहेका हुनाले ती व्यक्तिहरूका मनलाई धक्का लाग्न नदिनका लागि (हीनो) हीन हो भनेर पनि बताउनु भएन । ग्रामीण शहरिया अनेकौं

जनहरूले आचरण गर्न नसकिने हुनाले (गम्भो) भनेर पनि बताउनु भएन । अनेकन जनका आचरण पनि त्यो नभएको हुनाले (पोथुज्जनिको) भनेर पनि बताउनु भएन भन्ने विषयलाई पटिसम्भदामग अट्टकथा (द्वितीय २१५) मा दर्शाइएको छ ।

अनि फेरि यो अत्तकिलमथ आचरण (अनरियो) आर्य सत्पुरुषहरूको आचरण पनि होइन । विशुद्ध पवित्र आचरण पनि होइन । यो बुद्ध-शासनिक व्यक्तिकहरूको दृष्टि अनुरूप स्पष्ट भइरहेकै छ ।

अनर्थसित मात्र सम्बन्ध

यो अत्तकिलमथ आचरण (अनत्यसहितो) (आफ्ना अभीष्ट) अर्थ र हितसित पनि सम्बन्ध भएको होइन । यो आचरण त शील, समाधि, प्रज्ञा आदि लोकोत्तर अर्थ र हितसित सम्बन्ध नभएको मात्र होइन, लौकिक अर्थ र हितसित पनि सम्बन्ध छैन । यसको प्रतिफल केवल शरीरलाई कष्ट र यातना दिनु मात्र हो । साह्रै अघोर दुःख पायो भने कुनै न कुनै एउटा रोग लागेर पनि जानसक्तछ । कुनै किसिमको केही लाभ नहुने आचरण नै हो । तर बुद्ध उत्पन्न हुन अधिदेखि त्यस युगमा त वर्त (चक्र) दुःखबाट मुक्त गराउनसक्ने अति उत्तम असल आचरणका रूपमा जम्बुद्वीप भन्ने त्यो भारत भूमिभरि सर्वत्र नै यसप्रति विश्वास गर्ने चलन थियो । पञ्चवर्गीयहरूले पनि विश्वास गरिरहेका थिए । तसर्थ तथागतले शरीरलाई कष्ट हुनेगरी कार्य गर्ने आचरण (दुखो) दुःख मात्र हो; (अनरियो) आर्य सत्पुरुषहरूको आचरण होइन, विशुद्ध पवित्र आचरण पनि होइन, (अनत्यसहितो) अर्थ र हितसित पनि सम्बन्ध छैन, त्यसैले अत्तकिलमथानुयोग आचरणलाई पनि श्रमण प्रव्रजित भिक्षुहरूले सेवन गर्न अयोग्य भनी स्पष्ट रूपले उल्लेख गरी आज्ञा गर्नुभयो ।

यस प्रकारले स्पष्ट एवं व्यक्त रूपले उल्लेख गरी बताइदिनुहुन पनि अत्यावश्यक थियो । कारण के हो भने- त्यस युगमा मानिसहरू “शरीरलाई कष्ट दिई कार्य गरे मात्र, आचरण गर्नु भने मात्र, नै विशेष धर्म लाभ हुनसक्तछ” भन्ने विश्वास सहित आसक्त रहन्थे । पञ्चवर्गीयहरू पनि उसरी नै विश्वास गरी आसक्त भइरहेका थिए । त्यस्तो आसक्ति उपादानलाई पन्छाउन नसकिए तथागतले बताउनु हुने मार्गङ्ग आठ धर्मलाई भित्री तहसम्म विश्वास गर्नसक्तैन । तसर्थ शरीरलाई कष्ट दिएर कार्य गर्ने आचरण दुःख मात्र हो, केही पनि लाभ छैन, अनर्थमात्र उत्पन्न गराउने खालको

हो भन्ने स्पष्ट र व्यक्त रूपले उल्लेख गरी बताइदिन परेको थियो तथागतले । उक्त शरीरलाई कष्ट दिई कार्य गर्ने आचरण कस्तो हो भनी संक्षेपमा भन्नु हो भने सेवन गर्न योग्य खाने पिउने लाउने आदि समेत सेवन नगरी दुःख पाउनेगरी गर्ने आचरण नै हो । त्यसलाई मैले संक्षिप्तमा सारांश स्मरणिका बनाइराखें । “शरीरलाई कष्ट दिलाई, नगर्ने औचित्य सेवन; यो ‘अन्त’ पनि हो छोड्नु पर्ने, पन्छाउन विरत भैकन ।” पहिलेको स्मरणिका “कामगुण उपभोग, छोड्नु पर्ने विरत भै” भनी राखें । त्योसित जोडेर हेरे “नगर्ने औचित्य सेवन” भन्ने ‘सेवन गर्न योग्य उचित भएकोलाई पनि सेवन नगरीकन” भनी भाव स्पष्ट भइरहेको छ । त्यो स्मरणिका भन्न पत्थो-

शरीरलाई कष्ट दिलाई, नगर्ने औचित्य सेवन ।

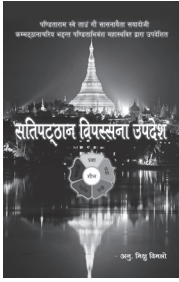
यो ‘अन्त’ पनि हो छोड्नुपर्ने, पन्छाऊ विरत भैकन ॥

कामसुखलाई रमाइलो र मज्जामानी अनुभव गर्नु भन्ने पहिलो भाग वा अन्त चाहिँ आफ्नो मन र शरीरलाई, जे जस्तो चाहना गर्नु त्यस्तै नै गर्न दिएर, फुर्क्याइराखेको हुनाले त्यो खुकुलो भाग वा अन्त हो । शमथ विपश्यनाको अभ्यास र उद्योग नगरीकन चित्तलाई संयम र दमन नगरी छोडिराखे यही कामसुखल्लिकानुयोग आचरणमा पुगिरहेको हुनसक्तछ । कसैकसैले भावना कार्य अभ्यास र उद्योग गर्नुपर्ने केही छैन, चित्तलाई त उसैका स्वभाव अनुसार राखी पेन्सर दिएर त्यसै रहन दिएर कामको टुंगो लाग्छ भनी बताई-देखाई हिँड्ने गर्छन् भनी भन्दछन् । चित्त भन्ने त शमथ विपश्यनाद्वारा अट्टरूपले भाविता गर्दै होशपूर्वक (सचेत भई) संरक्षण गरिराखे पनि काम आरम्भण आदिमा पुग्ने गरिरहेको हुँदछ; शमथ विपश्यना उद्योग र अभ्यास नगरीकन चित्तलाई पेन्सर दिएर राखे भने त काम आरम्भणहरूको चिन्तना र कल्पना गर्दै कामसुखल्लिक आचरणतिर मात्र पुगीरहने सुनिश्चित छ । यसैकारण मैले कामसुखल्लिक आचरण-स्वरूप छुट्टिने गरी “मनले भने भैं छोडिराख्नु, कामसुखानुयोग हो” भनी स्मरणिका एउटा बनाइराखें । त्यसैलाई भनौं-

“मनले भनेभैं छोडिराख्नु, कामसुखानुयोग हो”

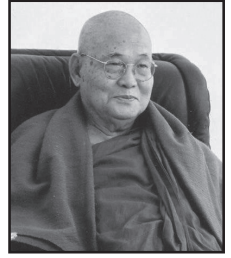
सेवन गर्न उचित भएको समेत सेवन नगरीकन शरीरलाई कष्ट हुनेगरी कार्य गर्नु भन्ने दोस्रो भाग आचरण त सुख हुने आराम हुने केही नहुने -नरहने) हुनाले अत्यन्तै कसिलो भाग वा अन्त हो । यो अति नै कसिसएको आचरण भागलाई पनि पन्छाई छोड्नुपर्दछ ।

...बाँकी अर्को अंकमा

सयादो ऊ. पण्डिताभिवंशद्वारा उपदेशित सतिपट्ठान विपश्यना ध्यान भावना निर्देशन

पण्डितारामा विपश्यना ध्यान केन्द्र
म्यानमार, येंगून

गतांशवाट क्रमशः.....

बेर लागदैन :-

“यथार्थ स्वभाव, प्रष्ट रुपमा जानिन्छ” भनाई अनुसार कारण-कार्य स्वभाव प्रष्ट हुने गरी जानिए पछि एकैचोटी बत्ति बालेर देखाए जस्तै गरी प्रष्ट भएर जान्छ । त्यसो हुने वित्तिकै चित्तमा भुलिआए धमिलिएर प्रष्ट नहुने स्वभाव कहाँ हुन्छ ? प्रष्ट भएकाले प्रज्ञाको स्वभाव लक्षण, त्यसको कृत्य रस, त्यसको प्रत्युत्प्रस्थान प्रकट भई ज्ञान उत्पन्न हुन्छ । भक्तभक्तै गम्भीर रुपमा गहिरिदै जान्छ । यसरी नाम रुपधर्म छुटाई जान्नको लागि, कारण-कार्य स्वभाव जान्नको लागि अधि भनेर आएभै सतिपट्ठानको अर्थ अभिप्रायलाई राम्रो संग बुझ्नु आवश्यक छ । त्यस अभिप्रायलाई सैद्धान्तिक र व्यावहारिक रुपले धारण पालन गरिलान जानियो भने यत्ति ज्ञान सात दिन भित्रमा पनि प्राप्त गरिलिन सकिन्छ । तीन दिनभित्र पनि प्राप्त गरिलिन सकिन्छ, यस विधि अनुरूप भाविता गरिहेनु, बेर लागदैन ।

सास फेर्न सजिलो भयो :-

यस ज्ञान स्तरमा पुग्यो भने त्यस व्यक्तिलाई श्रृष्टिकर्ता ब्रह्मा भनाउँदा छैन रहेछ, ईश्वर भनाउँदा पनि छैन रहेछ, भनी राम्रै संग प्रष्ट हुन्छ । पहिले भए

आफुहरूमा भवजीवन नामरूप धर्महरूलाई ब्रह्मा, इन्द्र, ईश्वरले निर्माण गरिराखेको जस्तो, चारजना ब्रह्महरू मनुष्यलोकमा आएर मानिसहरूलाई जन्म दिएको जस्तो, ब्रह्माका सन्तान जस्तो इत्यादि रुपले धारणा पालिरहेको हुन्थ्यो । तर अहिले सम्बन्धित कारणले गर्दा सम्बन्धित फलधर्महरू निरन्तर अटूट रुपमा जोडी जोडी कमबद्ध भइरहेको प्रष्ट रुपले देखे बेला श्रृष्टिकर्ता नै रहदैन । चित्तमा पनि अधिक मात्रामा बलशक्ति पूर्ण भएर आउँछ । ग्रन्थमा उल्लेखित अनुरूप यो ज्ञान स्तरमा पुगेका व्यक्तिहरूमा “श्रृष्टिकर्ताले श्रृष्टि गरिराखेको की भन्ने धमिलो, प्रष्ट नभएको स्वभावको कारण शंका-उपशंका, यो त्यो बलियो रुपमा धारण गरिरहेको मिथ्यास्वभाव रहदैन । सास फेर्न सजिलो र हलुङ्गो भएर आउँछ भनी उल्लेख गरिराखेको पाइन्छ । यो शासन (बुद्ध) मा सबभन्दा पहिलो आधार लिने स्थान प्राप्त भयो । आधार लियो भनेर सम्म पनि भनिराखेको छ ।

चूल श्रोतापन्न :-

त्यस व्यक्ति त्यस ज्ञानमा अटूट रुपमा निरन्तर प्रतिस्थित भई मरण भयो भने उसको भवगति, निश्चित, नित्य हुन्छ भनेर सम्म पनि देखाइराखेको छ । महाश्रोतापन्न भनाउँदा साँचै कै श्रोतापन्नको मरण पछि जन्म जन्मान्तर पिच्छै जानुपर्ने भवगति निश्चित,

गत अंक

त्रि-बोधिरस (बौद्ध मासिक पत्रिका)

समयमै वार्षिक ग्राहक बनी बुद्ध शिक्षा पढौं, पढाऔं, धारण, पालना गरौं ।
शासनिक योगदान पुऱ्याऔं ।

प्रकाशक/सम्पर्क कार्यालय:

त्रि-बोधि विपश्यना ध्यान केन्द्र

सिद्धिपुर, ललितपुर, फोन: ५५८१४९५,

E-mail: pashavimalo@gmail.com, tribodhirasa@gmail.com

नित्य छ । मनुष्यलोक, देवलोक, ध्यान लाभ भइरह्यो भने ब्रह्मलोक सम्म पनि जान सकिन्छ । अपाय दुर्गतिमा कहिल्यै भनै हुँदैन । कारण-कार्य सम्बन्ध जानिएको ज्ञान लाभ गरिलिइराखेको व्यक्तिलाई सास फेर्न सजिलो भई शासनमा आधार लिने ठाउँ प्राप्त भयो । यस ज्ञानपछि मरण भएर गएतापनि भवगति खराब हुँदैन भनी प्रशंसा गरिराखेको छ । त्यस्ता व्यक्तिलाई चूलश्रोतापन्न-कान्छो श्रोतापन्न भनी प्रशंसा गरिराखेको छ । तर यो चूलश्रोतापन्न पनि केहि होइन । यस भवजन्म निश्चित भएतापनि अरु अन्य भव जन्म निश्चित हुन पनि सक्छ, नहुन पनि सक्छ । मिथ्यादृष्टिमा पर्न गयो भने वा शासन विस्तार नएको, शासन नपुगेको ठाउँमा पर्न गयो भने भइसकेको ज्ञान पनि नाश भई हराएर जान सक्छ ।

महाश्रोतापन्न :-

त्यसैले चूलश्रोतापन्न आवस्था पनि पक्का भैसकेको छैन । महाश्रोतापन्न स्तर लाभ गरी लिन पुनः अभ्यास गर्नुपर्छ । पुनः अभ्यास गरिलेकोले नामरूप, कारण-कार्य सम्बन्धमा अनित्य, दुःख, अनात्म स्वभाव मात्र हो भन्ने विषय स्पष्ट स्पष्ट रूपले जानिएर बत्ति बालेर देखाए जस्तै प्रष्ट भएर जान्छ । त्यसरी प्रष्ट भएर

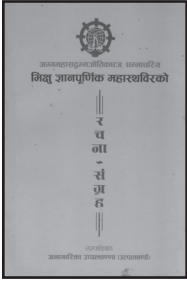
गर्ई प्रज्ञा ज्ञानहरू उच्च स्तरमा पुग्दै पिच्छै त्यसको पछिपछि स्वीकार गर्ने, निश्चित निर्णय गर्न श्रद्धा वृद्धि भएर आउँछ । ज्ञान एकतह वृद्धिहुँदै पिच्छै स्वीकार गर्ने, विश्वास गर्ने, निर्णय गर्ने श्रद्धा पनि क्रमिक रूपमा वृद्धि वृद्धि भएर आउँछ । अन्तमा, विपस्सना ज्ञानहरू परिपक्व पूर्ण भई उत्पत्ति विनाश सम्बन्ध रहित शान्त धातुलाई आर्यमार्ग ज्ञान फलज्ञान साक्षात्कार गरिदियो भने चूलश्रोतापन्न स्तरबाट महाश्रोतापन्न स्तरमा पुगी श्रोतापन्न हुने हुन्छ ।

गम्भीर रूपले प्रेरणा दिइरहेछु :-

साँचैको श्रोतापन्न भावमा पुगियो भने भवगति नित्य भयो । जस्तो, जुनसुकै रूपमा मरण होस, भवगति गलत हुँदैन । मनुष्य जीवन र बुद्धशासन प्राप्त भइरहेको युगमा परम्परागत श्रद्धा हुने व्यक्ति भएतापनि महाश्रोतापन्न हुन सक्ने अवस्थामा पुग्नको लागि पारमी भएका व्यक्ति नै भन्नुपर्छ । त्यसैले आफ्नो यस पारमीलाई व्यवहारिक सतिपट्टान भावना धर्महरू भाविता गरी पृष्ठभूमि भइरहेको प्रज्ञा ज्ञानदेखि क्रमिक रूपमा वृद्धि गरी अहिले जस्तो अर्थपूर्ण गम्भीर सतिपट्टान भावनालाई सैद्धान्तिक रूपले र व्यवहारिक रूपले उद्योग अभ्यासबाट प्रज्ञा ज्ञान क्रमिक रूपमा उत्पन्न गर्दै, अन्ततः परिपक्वता पूर्णता प्राप्त गर्न सकी, चूलश्रोतापन्नबाट महाश्रोतापन्न अवस्थामा प्रतिस्थित भई भवगति

निश्चित, नित्य गराउनको लागि सतिपट्टान भावना उद्योग अभ्यास गरिलान सकोस भनी गम्भीर रूपले प्रेरणा दिदै यो सतिपट्टान धर्म उपदेश यहीं तुंग्याउँदैछु । भवतु सब्ब मंगलं । । ।

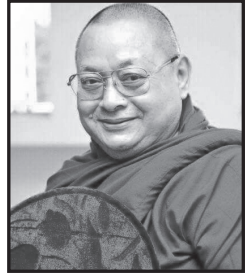
साधु साधु साधु । । ।

सिद्धार्थ गौतम-बुद्ध-पुत्रः राहुल

संघनायक डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

अगमहापण्डित, अगमहासद्वम्मजोतिकधज, धम्मचारिय

कुमार राहुल, शाक्यपुत्र राहुलभद्र शिष्टत्व र भद्रत्वको महान प्रतीक हो, उहाँको प्रत्येक पाइलामा भद्रत्वको चिन्ह प्रतिबिम्बित भइरहेको छ । यदि हामीले बौद्धत्वले भरिएको सभ्यता र शिष्टाचारलाई अनुकरण गर्ने हो भने राहुलको शुद्ध र स्वच्छ अआदर्श अपनाउनु नितान्त आवश्यक छ ।

आज हामीले पाश्चात्य सभ्यतालाई मात्र उच्च ठानी आफ्नो देश, काल, परिस्थिति एवं हावापानी सुहाउँदो सभ्यतालाई विसर्दै छौं । जुन साँच्चै उच्च र उत्कृष्ट संस्कृति हो, त्यसलाई हेय दृष्टिले हेरी तिलाञ्जली दिदैछौं । जुन संस्कृति र सभ्यतालाई अंगालेर अतीतका ती मानवहरू सुसभ्य र सुसंस्कृत मानवका उँचाइमा पुगे, अनि फेरि जुन मार्गमा अगाडि बढी उनीहरूले आफ्नो जीवनपथलाई निष्कण्टक पारेर गए, त्यही नै संस्कृति र सभ्यताप्रति आज हामी कतिको उपेक्षित ! के यो आमाको पछि नलागी सासुको पछि लाग्नुको ज्वलन्त प्रमाण होइन र ?

बौद्धसंस्कृति र आर्यसभ्यतालाई अंगालेर हामी हाम्रै पाराले अगाडि बढ्ने मौका पाउने हो भने बुद्धपुत्र राहुलले दिनुभएको आदर्श र बुद्धप्रदर्शित मार्गमा अगाडि बढिकन हुँदै हुँदैन । आमा-बाबु, दाजु-भाई, दिदी-बहिनी, इष्ट-मित्र, बन्धु-बान्धव सब्रहमचारी तथा गुरुआचार्यहरू प्रति बौद्धआदर्शले के कस्ता अभिव्यक्तिहरू अभिव्यक्त गरिरहेका छन्, त्यसलाई जान्न राहुल अनुकरणीय व्यक्तित्व हो ।

राजकुमार गौतम सिद्धार्थ रमणीय वातावरणको खोजीमा उद्यान घुम्न गए । बाटोमा एकजना गेरुवा वस्त्रधारी श्रमण भेटियो । शान्त दान्त मूर्ति । जाज्वल्य भई प्रसन्न मुखाकृति । निश्चल गम्भीर दृष्टि । संयमित इन्द्रियहरू । अन्तस्थलको भावात्मक प्रतिक्रियाले भरेको पाइला ।

सिद्धार्थको मनमा लाग्यो, “यो एकजना भिक्षु ।” खानु, पिउनु, लाउनु आदि सांसारिक जीवन निर्वाहको लागि अरू अरूको मुख ताक्नुपर्ने । आफ्नो भनेको केही नभएको जस्तो । एउटा गरीब । एउटा याचक । एउटा मगन्ते ।

तैपनि यसमा हीनताको भावना छैन । यसको अनुहारले, चहलपहल र भावभंगीमाले मानो म भन्दा पनि ऊ ठूलो जस्तो देखिन्छ । सुखी जस्तो देखिन्छ । कुनै केही पीडा कष्ट नभएको जस्तो देखिन्छ । एकजना पथिक र मप्रति यसमा कुनै भेदभाव भएको जस्तो देखिन्न । आहा ! यसको दर्शनले मलाई कतिको शीतलता छाडिदिएको आज ! क्या आनन्द र शान्ति मिल्यो आज !! अधि अधिको दिनमा त ! अँ, ल साँच्चै आत्म पर सबैलाई मैले दुःख हटाई सुख दिने हो भने मैले पनि मैले पनि किन आजै आज मध्य रातमै यसले जस्तैअँ,ल यो जस्तै भएर नजाने !! अहो ! कस्तो प्रीति यो विचारमा समेत !होपक्कै हो आजै आज मध्यरातमैमममपनि जानै पर्छ, पर्छ !”

यही खुशियालीमा सिद्धार्थ, आजसम्मको शाक्य राजकुमार, उद्यानमा पुगे । त्यहाँ पनि उनले अति नै रमाइलो मनाए । दिनभरि नै उद्यान-क्रीडामा मग्न भए । आनन्दले विभोर भएर बसे । त्यसैवेला एकजना दूत हस्यांग फस्यांग गर्दै आइपुगे । खुशी हुँदै शुभ समाचार सुनाए :-

“कुमार ! सरकारले पुत्ररत्न पाइवक्त्यो ।”

यसमा गौतम सिद्धार्थ अकमकियो । आफ्नो आनन्दमा आफ्नो शान्तिमा श्वेत छायामा एक्कासि कालो बादलले छोप्न आएको जस्तो लाग्यो । ग्रहण लागेको चन्द्रमाको कालो मुहार देखियो । अनायास सिद्धार्थको ओठबाट निस्क्यो :

“राहु जन्म्यो नि त राहु ।”

यही शब्द मुखमा र मुटुमा भुण्डचाई दूत दरवारतिर फर्के । पुग्ने वित्तिकै राजा शुद्धोदनले नाति जन्मेकोमा सिद्धार्थको प्रतिक्रिया बुझ्न हटार मानेर सोधे:

“के भन्यो कुमारले ?”

महाराज ! राहु जन्म्यो भनी कुमारले आज्ञा वक्त्यो ।

त्यसैको आधारमा हजुरबाले नातिको नाउँ त्यही शब्दको परिधिले बाँधेर राख्ने निर्णय गरे ।

त्यसो भए मेरो नातिको नाउँ “राहु+ल” भयो ।

यसरी सिद्धार्थपुत्र, भावी चक्रवर्ती, ३२ लक्षण सम्पन्न राहुल संसारमा प्रादुर्भाव भयो; सिद्धार्थ, राजकुमार सिद्धार्थको निमित्त राहु बनेर ।

त्यही मध्यरातमा राहुले ग्रसला कि भन्ने त्राशले त्रिशित सिद्धार्थले राजदरवार त्यागी महान् अभिनिष्क्रमण गर्नुभयो । ६ वर्षको कठिन दुष्कर तपस्या पछि संसारको “अति” द्वयलाई फाली बुद्ध हुनुभयो; विश्वको ज्योति हुनुभयो ।

महाराज शुद्धोदनको अभिलाषा परिपूर्ति गर्न गृहत्याग पछि ७ वर्ष विन्दा कपिलवस्तु पुग्नु भयो; वैशाख पूर्णिमाको दिनमा ।

सातौं दिनमा अंश माग्न आउने राहुललाई हात समाउन लगाई विहारमा पुऱ्याउनु भयो । अनि सारिपुत्र महास्थविरको तर्फबाट बुद्ध-अंश (गेरुवन) पीतवस्त्र र कालो पात्र थमाइदिनुभयो । सिद्धार्थ-पुत्र राहुल आज देखि बुद्ध-पुत्र राहुल बन्थो ।

बुद्ध-शासनमा सर्वप्रथम विधिवत् श्रमणेर दीक्षा तथा प्रथा बुद्ध-पुत्र राहुलदेखि शुरुआत भयो । अनि फेरि बुद्धको अंश ग्रहण गर्न आउने व्यक्तिहरूले आमा-बाबा आदि अभिभावकहरूको अनुमति बिना बुद्ध-अंश पाउन नसक्ने नियम पनि त्यहीबेला देखि प्रारम्भ भयो ।

राहुल प्रव्रजित भएदेखि बुद्धले राहुललाई विभिन्न अवस्थामा विभिन्न तरीकाले मनोवैज्ञानिक दृष्टिकोण राखी अध्ययन र मननयोग्य थुप्रै उपदेश शिक्षा र दीक्षा दिनुभएको थियो । तर त्यसको उल्लेख यहाँ सम्भव छैन ।

पूर्ण शिक्षा-दीक्षा प्राप्त सौम्य, संस्कृत, सुशील, विनीत, सभ्य, भद्र राहुल मातृसेवक पनि थिए । शिक्षाकामी पनि थिए । विशुद्ध अंशियारी पनि थिए । सौम्य शिष्ट पनि थिए ।

विस्तारै राहुल ७ वर्षको उमेर देखि १८ वर्षको युवा राहुलको अवस्थामा पुगे । यौवनको प्राकृतिक प्रभाव राहुलमा पनि देखापर्न थाल्यो । गृहनिश्चित प्रेमको भावनाले ठाउँ ओगट्दै ल्यायो । त्यसैले बुद्धसँगसँगै भिक्षाटनमा जाँदा बुद्धको सौन्दर्यमा र आफ्नो सौन्दर्यमा तुलना गर्दै मुग्ध हुने प्रसन्न हुने भएर आयो । एकदिन भिक्षाटनको अवस्थामा राहुलको त्यस किसिमको विचारमा मदमस्त हुँदै आइरहेको राहुललाई बुद्धले बाटैमा तय्ज्नु गर्नुभयो । १८ वर्षको

राहुलमा त्यस्तो तर्कना र कल्पना आउनु स्वाभाविक नै थियो । तर त्यस तर्कनाले उसको अन्तस्थलमा आन्दोलन मच्चिनु अगावै सतर्क गर्नुपर्ने कुरा बुद्धले महसूस गर्नुभयो । त्यसैले “महाराहुलोवाद सुत्त” को उपदेश दिनुभयो । राहुलको तर्कनाको दिशा बदलियो ।

अब राहुलको उमेर २० वर्ष पुग्यो । वहाँ उपसम्पन्न भिक्षु भयो । भिक्षु भएर एक वर्ष नबित्दै “चूल राहुलोवाद सुत्त” को उपदेश सुन्न पायो । उपदेशको अन्तमै एक लाख कोटि भन्दा बढी देवताहरू सँगसँगै राहुल आश्रवक्षीण अरहन्त हुनुभयो । अब त आयुष्मान राहुल सदा सदाको निमित्त भद्र राहुल, राहुल-भद्र हुनु भयो ।

राहुलको त्यही अपरिवर्तनीय भद्रत्वलाई प्रदर्शित गर्न भगवान् बुद्धले आर्यसंघ बीच राहुललाई बुद्ध-शासनमा शिक्षाकामीहरू मध्ये अग्रश्रेष्ठ घोषित गर्दै “एतदग्ग” पदले विभूषित पार्नुभयो ।

अब राहुल, भद्र राहुल, आयुष्मान राहुलभद्रको आफ्नै अभिव्यक्ति पनि हामीले थाहा पाइहालौं ।

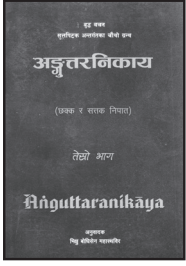
जातिसम्पदा र प्रतिपत्ति सम्पदा दुवै सम्पदाले सम्पन्न मलाई सब्रह्मचारीहरूले राहुलभद्र भनी जान्दछन् । म बुद्धको औरसपुत्र पनि हुँ । साथ लौकिक र लोकोत्तर धर्ममा अथवा चतुसत्य-धर्ममा मार्ग-प्रज्ञाचक्षु भएको पनि म हुँ ।

जुन कारणले मेरो आश्रव क्षीण भयो, अनि जुन कारणले म फेरि जन्म लिन नपर्ने भएँ, (त्यसैले) अब म अरहन्त हुँ, दाक्षिण्येय्य हुँ; त्रिविद्याधारी हुँ, अमृत निर्वाणलाई मैले दृष्टिगत गरिसकेँ पनि ।

जालको मुखमा अथवा बल्सको टुप्पोमा माछाहरू जस्तै कामवासनाले अन्धा भएका वा कामवासनामा-दोष) देख्न नसकी अन्धा भएका, तृष्णाजालले बेरिराखेका, तृष्णाको विकाले छोपिराखेका सत्वप्राणीहरू मारको बन्धनमा परिरहन्छन् ।

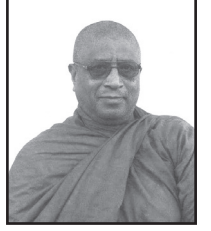
त्यस्तो स्वभाव भएको बन्धनरूपी कामलाई पूर्वभाग प्रतिपत्तिद्वारा त्यागी, क्लेशमार बन्धनलाई आर्यमार्ग शस्त्रले बाँकी नराखिकन छेदनगरी, अविद्या नामक मूल सहितको कामतृष्णादिलाई उखेलेर सम्पूर्ण क्लेशरूपी डाह अभाव भइसकेकोले शीतल रहेको सउपादिशेष निर्वाण धातुद्वारा निर्वाणप्राप्त अथवा शान्त भएको म भइसकेँ ।

निब्वानस्स पच्चयो होतु !

अङ्गुत्तरनिकाय

उपासघनायक भिक्षु बोधिसेन महास्थविर
अनुवादक

५. मिगसालासुत्तं

७५. मैले यस्तो सुनें- एक समय भगवान सावत्थि स्थित अनाथपिण्डकको जेतवनाराममा बस्नुहुन्थ्यो । आयुष्मान आनन्दले पुर्वाण्ह समयमा चीवर धारण गरी पात्र र चीवर लिई जहाँ मिगसालाको निवासस्थान हो त्यहाँ जानुभयो । त्यहाँ पुग्नुभई बिछ्छाई राखेको आसनमा बस्नुभयो । अनि मिगसाला उपासिका जहाँ आयुष्मान आनन्द हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ गइन् । त्यहाँ पुगी आयुष्मान आनन्दलाई अभिवादन गरी एक ठाउँमा बसिन् । एक ठाउँमा बसेपछि मिगसाला उपासिकाले आयुष्मान आनन्दलाई यसरी भनिन्-

“भन्ते आनन्द ! भगवानले कस्तो कस्तो तरिकाद्वारा धर्मोपदेश दिनु भयो, जुन दुर्ज्ञेय छ । जहाँ कि, परलोकमा ब्रह्मचारी अनि अब्रह्मचारी दुवैको समान गति हुन्छ । भन्ते ! मेरो पिता पुरा ग्राम्य मैथुन धर्ममा विरत थिए तथा ब्रह्मचारी थिए । वहाँको मृत्यु हुँदा भगवानले भन्नुभयो- ‘ऊ सकदागामी हुनाले मृत्युपछि तुषित देव लोकमा उत्पन्न भए । भन्ते ! मेरो पितामह इसिदत्त आफ्नै श्रीमतीसँग सन्तुष्ट थिए तथा अब्रह्मचारी थिए । वहाँको मृत्यु हुँदा पनि भगवानले भन्नुभयो- ‘ऊ सकदागामी हुनाले मृत्युपछि तुषित देव लोकमा उत्पन्न भए ।

“भन्ते आनन्द ! भगवानले कस्तो कस्तो तरिकाद्वारा धर्मोपदेश दिनु भयो जुन दुर्ज्ञेय छ । जहाँ कि, परलोकमा ब्रह्मचारी अनि अब्रह्मचारी दुवैको समान गति हुन्छ । “बहिनी ! भगवानले यसरी नै भन्नु भएको थियो ।”

अनि त आयुष्मान आनन्दले मिगसाला उपासिकाको घरबाट भिक्षा ग्रहण गरी आसनबाट उठेर

जानुभयो । यपछि आयुष्मान आनन्दले भोजन पश्चात पिण्डपात्र ठाउँमा राखी जहाँ भगवान हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ जानुभयो । त्यहाँ पुग्नुभई भगवानलाई अभिवादन गरी एक ठाउँमा बस्नुभयो । एक ठाउँमा बस्नु भएपछि आयुष्मान आनन्दले भगवानलाई यसरी भन्नुभयो-

“भन्ते ! आज म पुर्वाण्ह समयमा चीवर धारण गरी पात्र र चीवर लिई जहाँ मिगसालाको निवास स्थान हो त्यहाँ गएँ । त्यहाँ पुगी बिछ्छाई राखेको आसनमा बसेँ । अनि मिगसाला उपासिका जहाँ म थिएँ त्यहाँ आइन् । मकहाँ आई अभिवादन गरी एक ठाउँमा बसिन् । एक ठाउँमा बसेपछि मिगसाला उपासिकाले मलाई यसरी भनिन्-

“भन्ते आनन्द ! भगवानले कस्तो कस्तो तरिकाद्वारा धर्मोपदेश दिनुभयो, जुन दुर्ज्ञेय छ । जहाँ कि, परलोकमा ब्रह्मचारी अनि अब्रह्मचारी दुवैको समान गति हुन्छ । भन्ते ! मेरो पिता पुराण ग्राम्य मैथुन धर्ममा विरत थिए तथा ब्रह्मचारी थिए । वहाँको मृत्यु हुँदा भगवानले भन्नुभयो- ‘ऊ सकदागामी हुनाले मृत्युपछि तुषित देव लोकमा उत्पन्न भए । भन्ते ! मेरो पितामह इसिदत्त आफ्नै श्रीमतीसँग सन्तुष्ट थिए तथा अब्रह्मचारी थिए । वहाँको मृत्यु हुँदा पनि भगवानले भन्नुभयो- ‘ऊ सकदागामी हुनाले मृत्युपछि तुषित देव लोकमा उत्पन्न भए ।

“भन्ते आनन्द ! भगवानले कस्तो कस्तो तरिकाद्वारा धर्मोपदेश दिनु भयो, जुन दुर्ज्ञेय छ । जहाँ कि परलोकमा ब्रह्मचारी अनि अब्रह्मचारी दुवैको समान गति हुन्छ । “बहिनी ! भगवानले यसरी नै भन्नु भएको थियो ।”

“आनन्द ! ती मूर्ख उपासिका, काँचो बुद्धिकी,

काँचो प्रज्ञाकीसँग व्यक्तिका विषयमा यसलोक र परलोक सम्बन्धी कहाँ ज्ञान हुनु ?

“आनन्द ! लोकमा यी दशप्रकारका व्यक्ति हुन्छन् । ती दशप्रकारका के के हुन् ? आनन्द ! यहाँ एक प्रकारका व्यक्ति दुःशील हुन्छन् । उसले चित्त विमुक्ति र प्रज्ञा विमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुँदैन । उसको जुन दुःशील हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले (धर्म) श्रवण पनि गरेको हुँदैन, बहुश्रुत पनि हुँदैन, (सम्यक) दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न नसक्ने हुन्छ । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा हीन अवस्थाको हुन्छ, विशेष अवस्थाको हुँदैन । ऊ हीन मार्गको नै हुन्छ, विशेष मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति दुःशील हुन्छन् । उसले चित्त विमुक्ति र प्रज्ञा विमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुन्छ । उसको जुन दुःशील हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुन्छ, बहुश्रुत पनि हुन्छ, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न सक्ने हुन्छ, अनि प्रीति प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुन्छ । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा विशेष अवस्थाको हुन्छ, हीन अवस्थाको हुँदैन । ऊ विशेष मार्गको नै हुन्छ, हीन मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! त्यसमा प्रमाणित गर्नेले तुलना गर्छ— ‘यो सँग पनि त्यही नै धर्म छ ऊसँग पनि त्यही नै धर्म छ । किन होला एकजना भने हीन भए, अर्कोले भने उत्तम अवस्था प्राप्त गरे ? यसले गर्दा उसको निम्ति दीर्घकालसम्म अहित र दुःख हुन्छ ।

“आनन्द ! यहाँ दुवैप्रकारका व्यक्ति दुःशील हुन्छन् । जसले चित्त विमुक्ति र प्रज्ञा विमुक्ति यथार्थसहित जानेका हुन्छन् । जुन प्राप्त हुँदा दुःशील बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उनीहरूले श्रवण पनि गरेका हुन्छन्, बहुश्रुत पनि हुन्छन्, दृष्टिद्वारा छिचोल्न सक्ने पनि हुन्छन् अनि धर्मश्रवण गरेका हुनाले प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेका हुन्छन् । आनन्द ! यो पहिलो व्यक्ति भन्दा पनि अति उत्तम र प्रणीततर हुन् । त्यो के कारणले ? आनन्द ! यी व्यक्तिसँग धर्मस्रोत बगिरहेको हुन्छ । तथागत बाहेक यसको रहस्यलाई अरू कसलाई थाहा हुन्छ ? त्यसैले आनन्द ! व्यक्तिको तुलना नगर्नु । व्यक्तिको तुलना ग्रहण

नगर्नु । आनन्द ! व्यक्तिको तुलना ग्रहण गर्दा अधुरो हुन्छ । आनन्द ! व्यक्तिको तुलना भनेको कि त मैले गर्नुपर्छ, कि त म समानकाले ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति शीलवान हुन्छन् । उसले चित्तविमुक्ति र प्रज्ञाविमुक्ति यथार्थ सहित जानेको हुँदैन । उसको जुन दुःशील हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुँदैन, बहुश्रुत पनि हुँदैन, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न नसक्ने हुन्छ अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुँदैन । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा विशेष अवस्थाको हुन्छ, हीन अवस्थाको हुँदैन । ऊ विशेष मार्गको नै हुन्छ, हीन मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति शीलवान हुन्छन् । उसले चित्त विमुक्ति र प्रज्ञा विमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुन्छ । उसको जुन दुःशील हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुन्छ, बहुश्रुत पनि हुन्छ, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न सक्ने हुन्छ, अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुन्छ । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा विशेष अवस्थाको हुन्छ, हीन अवस्थाको हुँदैन । ऊ विशेष मार्गको नै हुन्छ, हीन मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! त्यसमा प्रमाणित गर्नेले तुलना गर्छ..... आनन्द ! व्यक्तिको तुलना भनेको कि त मैले गर्नु पर्छ, कि त म समानकाले ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति तीव्र रागी हुन्छन् । उसले चित्तविमुक्ति र प्रज्ञाविमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुँदैन । उसको जुन राग हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुँदैन, बहुश्रुत पनि हुँदैन, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न नसक्ने हुन्छ अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुँदैन । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा हीन अवस्थाको हुन्छ, विशेष अवस्थाको हुँदैन । ऊ हीन मार्गका नै हुन्छ, विशेष मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति तीव्र रागी हुन्छन् । उसले चित्तविमुक्ति र प्रज्ञाविमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुन्छ । उसको जुन राग हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुन्छ, बहुश्रुत पनि हुन्छ, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न सक्ने हुन्छ । अनि

प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुन्छ । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा विशेष अवस्थाको हुन्छ, हीन अवस्थाको हुँदैन । ऊ विशेष मार्गको नै हुन्छ, हीन मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! त्यसमा प्रमाणित गर्नेले तुलना गर्छ... आनन्द ! व्यक्तिको तुलना भनेको कि त मैले गर्नुपर्छ, कि त म समानकाले ।

“आनन्द ! यहाँ एक प्रकारका व्यक्ति क्रोधी हुन्छन् । उसले चित्त विमुक्ति र प्रज्ञा विमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुँदैन । उसको जुन क्रोध हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुँदैन, बहुश्रुत पनि हुँदैन, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न नसक्ने हुन्छ, अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुँदैन । ऊ शरीर भेद पश्चात् मृत्यु हुँदा हीन अवस्थाको हुन्छ, विशेष अवस्थाको हुँदैन । ऊ हीन मार्गको नै हुन्छ, विशेष मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति क्रोधी हुन्छन् । उसले चित्तविमुक्ति र प्रज्ञाविमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुन्छ । उसको जुन क्रोध हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुन्छ, बहुश्रुत पनि हुन्छ, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न सक्ने हुन्छ । अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुन्छ । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा विशेष अवस्थाको हुन्छ, हीन अवस्थाको हुँदैन । ऊ विशेष मार्गको नै हुन्छ, हीन मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! त्यसमा प्रमाणित गर्नेले तुलना गर्छ... आनन्द ! व्यक्तिको तुलना भनेको कि त मैले गर्नु पर्छ, कि त म समानकाले ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका व्यक्ति उद्धत हुन्छन् । उसले चित्त विमुक्ति र प्रज्ञा विमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुँदैन । उसको जुन उद्धत हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुँदैन, बहुश्रुत पनि हुँदैन, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न नसक्ने हुन्छ, अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुँदैन । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा हीन अवस्थाको हुन्छ, विशेष अवस्थाको हुँदैन । ऊ हीन मार्गको नै हुन्छ, विशेष मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! यहाँ एकप्रकारका उद्धत हुन्छन् । उसले चित्तविमुक्ति र प्रज्ञाविमुक्ति यथार्थसहित जानेको हुन्छ । उसको जुन उद्धत हो, त्यो बाँकी नै नरहने गरी

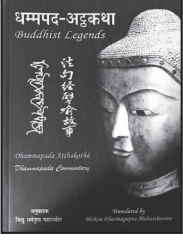
नष्ट हुन्छ । उसले श्रवण पनि गरेको हुन्छ, बहुश्रुत पनि हुन्छ, दृष्टिद्वारा पनि छिचोल्न सक्ने हुन्छ । अनि प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेको हुन्छ । ऊ शरीर भेद पश्चात मृत्यु हुँदा विशेष अवस्थाको हुन्छ, हीन अवस्थाको हुँदैन । ऊ विशेष मार्गको नै हुन्छ, हीन मार्गको हुँदैन ।

“आनन्द ! त्यसमा प्रमाणित गर्नेले तुलना गर्छ— ‘यो सँग पनि त्यही नै धर्म छ ऊसँग पनि त्यही नै धर्म छ । किन होला एकजना भने हीन भए, अर्कोले भने उत्तम अवस्था प्राप्त गरे ? यसले गर्दा उसको निम्ति दीर्घकालसम्म अहित र दुःख हुन्छ ।

“आनन्द ! यहाँ दुवैप्रकारका व्यक्ति उद्धत हुन्छन् । जसले चित्तविमुक्ति र प्रज्ञाविमुक्ति यथार्थसहित जानेका हुन्छन् । जुन प्राप्त हुँदा उद्धत बाँकी नै नरहने गरी नष्ट हुन्छ । उनीहरूले श्रवण पनि गरेका हुन्छन्, बहुश्रुत पनि हुन्छन्, दृष्टिद्वारा छिचोल्न सक्ने पनि हुन्छन्, अनि धर्मश्रवण गरेका हुनाले प्रीति-प्रामोद्य पनि लाभ गरेका हुन्छन् । आनन्द ! यो पहिलो व्यक्ति भन्दा पनि अति उत्तम र प्रणीततर हुन् । त्यो के कारणले ? आनन्द ! यी व्यक्तिसँग धर्मस्रोत बगिरहेको हुन्छ । तथागत बाहेक यसको रहस्य अरू कसलाई थाहा हुन्छ ? त्यसैले आनन्द ! व्यक्तिको तुलना नगर्नु । व्यक्तिको तुलना ग्रहण नगर्नु । आनन्द ! व्यक्तिको तुलना ग्रहण गर्दा अधुरो हुन्छ । आनन्द ! व्यक्तिको तुलना भनेको कि त मैले गर्नुपर्छ, कि त म समानकाले ।

“आनन्द ! कहाँ ती मूर्ख उपासिका, काँचो बुद्धिकी, काँचो प्रज्ञाकीसँग व्यक्ति विषयमा यसलोक र परलोक सम्बन्धी ज्ञान हुनु ? आनन्द ! यी नै दशप्रकारका व्यक्ति लोकमा विद्यमान छन् ।

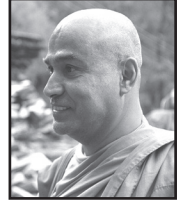
“आनन्द ! इसिदत्त जूनरूपले शीलद्वारा सम्पन्न थिए, पुराण त्यसरूपले शीलद्वारा सम्पन्न थिएन । पुराणले इसिदत्तको गतिलाई जानेको थिए । आनन्द ! जूनरूपले इसिदत्त प्रज्ञामा सम्पन्न थिए, त्यसरूपले प्रज्ञामा पुराण सम्पन्न थिएन । पुराणले इसिदत्तको गतिलाई जानेको थिए । आनन्द ! यसरी दुवै व्यक्ति एक-एक अङ्गद्वारा हीन थिए ।”

१४. निम्ह सहायक भिक्षुपिनिगु खँ

भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर

अनुवादक

“यदि आपालं बुद्धवचन कनीम्ह जूसां...”
धयागु थुगु धर्मदेशना शास्ता जेतवनय् च्वनाविज्यानाः
च्वंबले निम्ह पासापिनिगु कारणय् आज्ञा जुया विज्यात ।

श्रावस्तिइ च्वपिं निम्ह कुलपुत्र पासापिं विहारय्
वनाः शास्ताया धर्मदेशना न्यनाः कामय् त्याग यानाः
शासनय् मन बिया, प्रव्रजित जुया, न्यादँतक आचार्य
उपाध्यायपिंथाय् च्वनाः शास्तायाथाय् वनाः शासनया धुर
(ज्याः) न्यनाः विपश्यनाधुर व ग्रन्थधुरया बारे विस्तृतं
न्यनाः, उबले छम्हसिनं “जि, भन्ते, बुरा जुइका प्रव्रजित
जुया “ग्रन्थधुर पूर्वके फइमखु, बरु विपश्यना धुरयात
पूर्ण याये” धकाः अर्हत्वतकया विपश्यनाधुर कंकेबिया
कृतःयायां प्रतिसम्भिदासहित अर्हत्वय् थ्यन । मेम्हं
“जिं ग्रन्थधुरयात पूर्ण याये” धकाः छसिकथं त्रिपिटक
बुद्धवचनयात सयेका वंवांथाय् धर्मया खँ कनाच्वन, मधुर
स्वरं धयाच्वन, न्यासः भिक्षुपिन्त धर्म वंकाः जुयाच्वन ।
भिक्ष्यागु महागणया आचार्य जुल । भिक्षुपिं शास्तायाथाय्
कर्मस्थान कया मेम्ह स्थविर च्वनीगु थासय् वना, वया
ओवादय् च्वना अर्हत्वय् थ्यंका स्थविरयात वन्दना यानाः,
“शास्ताया दर्शन यायेगु इच्छा जुल” धकाः धाइ । स्थविरं
“हँ, आवुसोपिं, जिगु वचनं शास्तायात वन्दना यानाः
चयेम्ह महास्थविरपिन्त वन्दना यानाः व्यु, जिमि पासायात
स्थविरयात नं जिमि आचार्य छःपिन्त वन्दना यानाः हःगु
दु धकाः वन्दना यानाः व्यु” धकाः छवइ । इपिं भिक्षुपिं
विहारय् वनाः शास्तायात व चयेम्ह महास्थविरपिन्त
वन्दना यानाः ग्रन्थकथिक स्थविरयाथाय् वनाः, “भन्ते,
जिमि आचार्य छःपिन्त वन्दना यानाः हःगु दु” धकाः
धाइ । मेम्हसिनं (पासां) “सु धयाम्ह थ्व ?” धकाः धायेवं,
“छःपिनि पासा भिक्षु खः, भन्ते ।” थये स्थविरं हानं हानं
सुचं छवयेवं उम्ह भिक्षुं भतिचा समयतक सहःयानाः
लिपा सहःयाये मफया “जिमि आचार्य छःपिन्त वन्दना
यानाः हःगु दु” धकाः धायेवं, “थ्व सु खः ?” धकाः धायेवं

“छःपिनि पासा भिक्षु खः” धकाः धायेवं, “छिमिसं वयाथाय्
छु सयेका कया, छु दीर्घनिकायादि छुं छगू निकाय, स्वंगू
पिटक मध्ये छुं छगू पिटक” धकाः धया “प्यंगूपद दुगु
गाथा हे मस्यूम्हं, प्रव्रजित जूबले पांशुकूल ज्वनाः जङ्गलय्
दुहाँवना, धाथें आपालं अन्तेवासिकपिं दयेकल, व वइबले
जिं न्ह्यसः न्यनेगु उचित जुइ” धकाः बिचाः यात ।

अले लिपा स्थविर शास्तायात दर्शन यायेत
वल । पासाया स्थविरयाथाय् पात्र व चीवर तयाः वनाः
शास्तायात व चयेम्ह महास्थविरपिन्त वन्दना यानाः
पासाया च्वनीगु थासय् लिहाँवल । अले वयात वं माःगु
कर्तव्य (व्रत) याकाः समानगु आसनय् च्वना, “न्ह्यसः
न्यने” धकाः फयेतुल । उगु क्षणय् शास्तां “थ्वं थुजाम्ह
जि काय्यात कष्ट बिया (अपमान यानाः) नरकय् उत्पन्न
जुइ” धकाः वप्रति अनुकम्पा तयाः विहारचारिका याये थें
चाःहिला विज्याज्यां इपिं फयेतुना च्वंगु थासय् विज्यानाः
लायातःगु उत्तमगु बुद्धासनय् फयेतुना विज्यात । गन
गन भिक्षुपिं फयेतुइ अन अन बुद्धासन लाया हे फयेतुइ ।
उकिं शास्ता लायातःगु आसनय् हे फयेतुना विज्यात ।
फयेतुना विज्यानाः ग्रन्थिक भिक्षुयाके प्रथमध्यानया बारे
न्ह्यसः न्यना विज्यायेवं उगुयात धाये (लिसः विइ)
मफयेवं द्वितीय ध्यानादिं निसें कया रूपअरूपया च्यागू
समापत्तिया बारे न्ह्यसः न्यनाः विज्यात । ग्रन्थिक स्थविरं
छगू नं धाये मफुत । मेम्हं उगु फुक्कं धाल (लिसः बिल) ।
अले वयाके स्रोतापत्तिमार्गया बारे न्ह्यसः न्यन । ग्रन्थिक
स्थविरं धाये मफुत । अनलि क्षीणास्रव स्थविरयाके न्यन ।
स्थविरं लिसः बिल । शास्तां “साधु साधु, भिक्षु” धकाः
अभिनन्दन यानाः विज्यानाः ल्यं दुगु मार्गया बारे नं
छसिकथं न्ह्यसः न्यना विज्यात । ग्रन्थिकं छगू नं धाये
मफुत, क्षीणास्रवं न्यन्यंगु न्ह्यसःया लिसः बिल । शास्तां
प्यथासय् नं वयात साधुकार बिया विज्यात । उगु न्यनाः
भूमिदेव आदि निसें कया ब्रह्मलोकया फुक्क देवतापिंसं

व नाग गरुडपिंसं तर्कं नं साधुकार विल । उगु साधुकार
न्यनाः वया अन्तेवासिकपिंसं व नापं च्वनीपिंसं शास्तायात
निन्दा यात - “छु धयागु थ्व शास्तां यानाः विज्याःगु, छुं
नं मस्यूम्ह बुराम्ह स्थविरयात प्यथासय् साधुकार विया
विज्यात, फुक्क परियत्तिधर, न्यासः भिक्षुपिनि प्रमुख भी
आचार्ययात प्रशंसा तक्क नं यानाः विमज्यात ।” अले
इमित शास्तां “छु, भिक्षुपिं, धया च्वनागु ?” धकाः न्यना
विज्यानाः उगु अर्थ कनेवं, “भिक्षुपिं, छिमि आचार्य जिगु
शासनय् ज्यालां सा रक्षा याइम्ह (साजवाः, स्वइम्ह) थें
जक खः, जि काय् थःगु रुचिकथं न्याता प्रकारया गौरस
परिभोग याइम्ह नायो थें खः” धकाः धया विज्यानाः थुपिं
गाथात आज्ञा जुया विज्यात -

१९. बहुम्पि चे संहित भासमानो,

न तक्करो होति नरो पमत्तो ।

गोपोव गावो गणयं परेसं, न भागवा सामञ्जस्स होति ॥

१९. “यदि आपालं बुद्धवचनयात कनीम्ह जूसां, उगु
अनुसारं मयाइम्ह प्रमादीम्ह मनू जुया ।

मेपिनिगु सात जक ल्याय् खाइम्ह साजवाः नं,
श्रामण्यत्वया भाग काइम्ह जुइमखु ॥

२०. अप्पम्पि चे संहित भासमानो,

धम्मस्स होति अनुधम्मचारी ।

रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं, सम्पपजानो सुविमुत्तचित्तो ।
अनुपादियानो इध वा हरं वा, स भागवा सामञ्जस्स होति ॥

२०. “यदि भतिचा जक बुद्धवचनयात कनीम्ह जूसां,
धर्मया अनुसारं जुइम्ह जुइ ।

राग, द्वेष व मोहयात त्याग यानाः, बांलाक सिइका चित्त
विमुक्त जुइ ।

थ्व लोकय् व परलोकय् नं परिग्रहण मयाइम्ह, व
श्रामण्यत्वया भाग काइम्ह जुइ ॥”

अन बुद्धवचनयात धयागु त्रिपिटक बुद्धवचनया
अर्थ खः । उगु आचार्ययाथाय् लिक्क वनाः सयेका आपालं
मेपिन्त कना व्वंकाः उगु धर्मयात न्यना गुगु याइम्ह पुद्
गलं यायेमाःगु खः, उगु याइमखु । खाया पपु संकीगु
मात्राति नं अनित्यादिकथं ठिक तरिकां मन तइमखु ।
थ्वं गथे न्हिछियंकां ज्यालां सातयत् रक्षायाइम्ह साजवाः
थें सुथे हे फुक्क सात व्वनाः यना सन्ध्या इलय् ज्वनाः

मालिकयात लःल्हाना न्हिछिया ज्याला जक काइ, रुचिकथं
उगु न्याता गौरस परिभोग याये खनीमखु, थथे हे केवल
अन्तेवासिकपिनिथाय् लिक्क सेवा तहल याइगुया जक
भाग दइ, श्रामण्यत्वया (श्रमणत्वया) भाग दइमखु ।
गथे साजवालं लःल्हाना व्युपिं सातय्गु गौरस मालिकं हे
जक परिभोग याइ, अथे वं कंगु धर्मयात न्यना तदनुसार
आचरण याइम्ह पुद्गलं आचरण यानाः सुं प्रथमध्यानादिइ
थ्यनी, गुलिं विपश्यनायात वृद्धियानाः मार्गफलय् थ्यनी,
साया मालिकयात गौरसया भाग दइ थें श्रामण्यत्वया
भाग काइम्ह जुइ ।

थथे शास्तां शीलं युक्तम्ह बहुश्रुतम्ह प्रमादं
च्वनीम्ह अनित्यादिकथं योनिंसोमनसिकारय् प्रमादीम्ह
भिक्षुयात कया न्हापांगु गाथा आज्ञा जुया विज्यात,
दुशीलम्हसिया कारणं मखु । निगूगु गाथा अल्पश्रुतम्ह
जूसां योनिंसो मनसिकारय् ज्या यानाः आचरण याइम्ह
पुद्गलयात कया आज्ञा जुया विज्यात ।

अन यदि भतिचा जक धयागु छगू वर्ग वा निगू
वर्गया छुं भतिचा अंश जक धाःगु खः । धर्मया अनुसारं
जुइम्ह जुइ धयागु अर्थयात सिइका, धर्मयात सिइका गुंगू
लोकोत्तरधर्मया पूर्वभागप्रतिपदां युक्तगु, चतुपरिशुद्धिशील
धुताङ्ग अशुभ कर्मस्थानादिकथं भेदगुलिइ आचरण यायां
धर्मानुसार आचरण याइम्ह जुइ । वं “थौं थौं हे” धकाः
प्रतिवेधयात आकांछा यानाः जुयाच्वनी । वं थ्व सम्यक्
आचरणद्वारा राग, द्वेष व मोहयात त्याग यानाः सम्यक्
हेतु व विधिकथं सिकेमाःगु धर्मय् सिइका तदङ्ग विक्खम्भन
समुच्छेद प्रतिप्रशब्धि व निःसरण विमुक्तिकथं चित्त विमुक्त
जुइ, थ्व लोकय् व परलोकय् नं परिग्रहण मयाइम्ह धयागु
थ्व लोक व परलोकय् दुगु आध्यात्मिक व बाहिरीक वा
स्कन्ध आयतन धातुइ प्यंगू उपादानं (आसक्तिं) परिग्रहण
मयाःसे मार्ग धका गणना यानातःगु श्रमणत्वकथं वम्ह
महाक्षीणास्रव फलश्रमणत्व व न्यागू अशैक्षधर्मस्कन्धया
नं भाग थ्याम्ह जुइ । छेंया रत्नकूट (रत्नया च्वाका, गजू)
थें अर्हत्वं देशनायात उच्चकथं ग्रहण यात ।

गाथाया अन्तय् आपालं श्रोतापन्नादि जुल ।
धर्मदेशना आपालं मनूतयूत सार्थक जुल ।

निम्ह सहायक भिक्षुपिनिगु खँ क्वचाल ।

ध्यानसम्बन्धी प्रेरक ३ अन्तवार्ता

भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर

विदेशमा ध्यान सिकाउनु सहज छैन

– भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविर

उहाँ श्रद्धेय गुरुवर भन्ते ज्ञानपूर्णक महास्थविर ११ वर्षको उमेरमा बुद्धघोष भन्तेको छत्रछायाँमा रही भन्तेहरूको सेवा गर्नुभई १६ वर्षको उमेरमा सन् १९५५ अगष्ट ३ तारिखका दिन बर्माको महापासाण गुफामा छैठौँ संगायना भइरहेको बेलामा श्रामणेर प्रव्रजित हुनुभएको थियो । सन् १९६३ सालमा बर्माको पालि विश्वविद्यालयबाट धम्माचरिय उपाधि परीक्षा उत्तीर्ण गर्नुभइसकेपछि सन्

१९६४-१९६६ मा पालि बर्मेली विश्व शब्द कोष निर्माण कार्यमा सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नुभएका उहाँ सन् १९७९ मा धर्मदूतको सिलसिलामा विभिन्न राष्ट्रमा पुग्नुभयो । १९८१ मा महाशी सयादो नेपालमा ध्यान शिविर संचालनको लागि आउनुहुँदा इंग्लैण्डमा रहनुभएका श्रद्धेय गुरुवर भन्ते पनि सँगै आउनुभएको थियो र लुम्बिनीमा संचालित ध्यान शिविर तथा विभिन्न क्षेत्रमा बर्मेली भाषामा गरिएका धर्मदेशनालाई नेपालीहरूले बुझ्ने गरी नेपाली तथा नेपाल भाषामा अनुवाद गर्नुभएको थियो । विदेशमा धर्मदूत कार्यमा संलग्नताको अनुभवका कारण उहाँ अंग्रेजी भाषामा समेत पोख्त हुनुभएकाले महोपकारक सयादो ऊ पण्डिताभिवंश महास्थविरको निर्देशनमा मलेशिया, सिंगापुर, अष्ट्रेलिया, अमेरिका आदि देशमा संचालित ध्यान शिविरमा सहभागी भई अंग्रेजी भाषा अनुवाद गर्ने कार्यमा संलग्न भई ध्यान सम्बन्धी उपदेश, योगीहरूको स्थिति, शिविर संचालन सम्बन्धी विविध ज्ञानहरू बटुल्दै जानुभयो । सयादोजीसँग यसरी धर्मउपदेश अनुवादकको रूपमा जानुहुँदा फुर्सदको समयमा बर्मी सयादोहरूको पुस्तकहरू पनि अनुवाद गर्दै नेपालभाषा तथा नेपाली बौद्ध साहित्य भण्डार वृद्धि गर्न समेत उहाँ निरन्तर लागि पर्नुभएको छ । निरन्तर अनुवाद कार्यमा

संलग्न उहाँ महास्थविर भन्तेका हालसम्म ५४ वटा पुस्तकहरू प्रकाशित भइसकेका छन् । २०४१ सालमा विश्वशान्ति विहारको निर्माणपश्चात् २०५३ सालमा विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालय तथा २०६९ सालमा थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडमी स्थापना गर्नु भएर प्रव्रजितहरूको संख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धिको साथै बुद्धशिक्षा प्रचार-प्रसार कार्यमा निरन्तर अधि बढिरहनुभएको छ । उहाँको बुद्धशासनिक योगदानको कदरस्वरूप म्यानमार सरकारबाट अगमहासद्धम्मजोतिकधज तथा अगमहापण्डित, थाइलैण्डको महामुकुट विश्वविद्यालयबाट मानार्थ विद्यावारिधि उपाधि प्राप्त श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविर अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका पूर्व अध्यक्ष, नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाका शिक्षाध्यक्ष तथा धर्मोदय सभाका पूर्व अध्यक्ष समेत हुनुहुन्छ ।

(१) भन्ते ! संक्षिप्तमा ध्यान भनेको के हो ?

– चित्तलाई राम्ररी बशमा राखी चित्त केन्द्रित गर्नको निम्ति कुनै एउटा विषयवस्तुमै बराबर चिन्तन गर्ने, विचार गर्ने, त्यसमा मनलाई संलग्न गर्नको निम्ति कोशिस गर्दै जाने भावितामयी कार्यलाई ध्यान भनिन्छ ।

(२) अनि भगवान् बुद्धले कति प्रकारका ध्यानको विषयमा देशना गर्नुभएको छ नि?

– अभिधर्म देशना अनुसार विचार गर्ने हो भने भगवान् बुद्धले ध्यानलाई दुई किसिमले विभाजन गर्नुभएको छ । पहिलो ध्यानलाई समथ-ध्यान भनिन्छ भने अर्को ध्यानलाई विपस्सना-ध्यान भनिन्छ ।

(३) ती ध्यानलाई विभिन्न प्रकारमा विभाजन गरिएको छ कि छैन ?

– समथ ध्यानलाई ४० प्रकारले विभाजन गरेर देखाउनु भएको छ । यी ४० प्रकारका ध्यानलाई पनि विभिन्न व्यक्तिहरूको चरित्र अनुसार छुट्ट्याएर सिकाउनुपर्दछ भनी निर्देशन दिनुभएको छ । समथ-ध्यान गरिसकेपछि विपस्सना-ध्यान अभ्यास गर्न सकिनेछ । सिधै विपस्सना-ध्यानको अभ्यास पनि गर्न सकिन्छ । समथयानिक ध्यान र विपस्सनायानिक गरी ध्यानलाई दुई भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ, तर ४० वटा समथ-ध्यानमा एउटा ध्यान यस्तो

पनि छ जुन ध्यान जस्तोसुकै चरित्रहरू भएकाहरूलाई पनि लागू हुन्छ । यसलाई आनापानस्मृति भनिन्छ । यो आनापानस्मृति ध्यान भनेको फलाना चरित्र भएकोलाई उपयोगी छैन भन्ने नभइकन जस्तोसुकै चरित्र भएकोलाई पनि उपयुक्त हुने भएकाले समथयानिक ध्यान गर्न मन लागेका व्यक्तिहरूलाई आनापानस्मृति ध्यान एकदम उपयोगी छ ।

(४) आनापानस्मृति ध्यान भनेको कस्तो ध्यान हो ?

– हाम्रो शरीरमा भित्रबाहिर भइरहने श्वासपश्वास प्रति निरन्तर सजगतापूर्ण स्मृति राख्दै समाधि सृजना गर्दै जाने प्रकृत्या नै आनापानस्मृति ध्यान हो । त्यसरी आनापानस्मृति ध्यानलाई निरन्तर अभ्यास गर्दाखेरी चित्त एकाग्र हुन्छ । त्यही विषयवस्तुप्रति केन्द्रित भईक्षण क्षणमा उत्पत्ति भइरहने नामरूप धर्मप्रति ध्यानाकृष्ट गरी वा विचारपूर्वक अगाडि बढ्ने प्रकृत्यालाई नै विपस्सना क्षेत्रमा प्रवेश गरेको भनिन्छ ।

(५) त्यसो भगवान् बुद्धले विभिन्न प्रकारका ध्यानको विषयमा देशना गर्नुभएको छ । तर पनि किन विपस्सना ध्यानको मात्र प्रचारमा आइरहेको होला ?

– समथ-ध्यान भनेको मात्र चित्तलाई शान्त गर्ने अभ्यास हो । त्यसबाट विशेष रूपले जुन प्रज्ञा वृद्धि गर्नुपर्ने हो, त्यो वृद्धि नहुने रहेछ । त्यही भएर प्रज्ञा वृद्धि गर्नको निम्ति समथ-ध्यानलाई भन्दा पनि विपस्सना ध्यानलाई बढी महत्व दिइराखेको हो । समथ-ध्यानले चित्त एकछिनको लागि मात्र शान्त हुन्छ । समथ-ध्यानबाट कहिले पनि आफ्नो चित्तलाई बशमा राख्ने काम पूर्णरूपले हुँदैन । त्यसबाट अनुभव बटुलेर ज्ञानले थाहा पाएर आफ्नो चित्त संयम गर्न सक्नेहरूले जस्तोसुकै अवस्थामा पनि सजिलैसित समस्या समाधान गर्न सकिन्छ । तर समथ-ध्यानमा बसेर त्यसरी समाधान सम्भव छैन । फेरि आजको युग समस्याले भरिपूर्ण भएको युग हो, त्यसैले चित्त शान्त हुँदैमा मात्र समस्या समाधान नहुने भएकाले ज्ञानको वृद्धि वा विकास गर्नको लागि सम्पूर्ण नामरूप धर्मलाई जस्तो छ त्यसरी नै थाहा पाउन सक्ने विपस्सना ध्यानलाई नै आजभोलि जोड दिइएको हो ।

(६) भन्ते यहाँले पनि नेपाल लगायत विभिन्न देशमा ध्यान शिविर संचालन गर्नुभएको कुरा सम्बन्धित सबैलाई थाहा भएकै कुरा हो । विदेशी तथा नेपाली साधकहरूलाई ध्यान सिकाउनु हुँदा के फरक अनुभव गर्नुभएको छ?

– विदेशमा ध्यान सिकाउनु भनेको सहज छैन । उनीहरूको

अध्ययन पुगेको हुनाले हामीले ध्यान सिकाउनजाने अवस्थामा सिकाउने व्यक्तिको आनीवानी देखि लिएर साराका सारा चासो लिने चलन उनीहरूको हुन्छ । ध्यान सिक्न आएको भनेर ध्यान मात्र नसिकिकन ध्यान सिकाउने व्यक्तिको चरित्रदेखि लिएर उसको रहनसहन शील, स्वभाव, समाधि इत्यादि चेक गरिरहने रहेछ । हाम्रो नेपालमा ध्यान सिकाइदियो भने ध्यान सिकाइदिए पुग्छ । त्यसपछि अरू कुनै विशेष ढङ्ग अहिलेसम्म धेरैले चासो लिएको देखिँदैन । तर कहिलेकाहिँ चासो लिएतापनि सकारात्मक दृष्टिले चासो लिनेभन्दा पनि निन्दाभाव राखेर चासो लिनेहरू नै धेरैभएकोले उनीहरूको चासो त्यति फाइदाजनक भएको जस्तो मलाई लाग्दैन ।

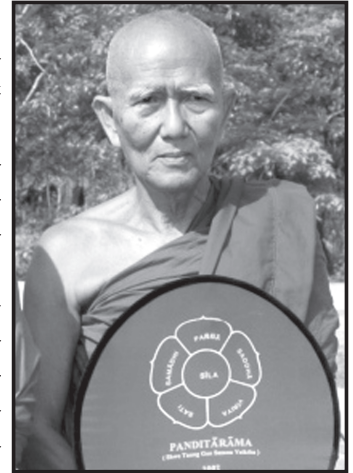
०००

ध्यान अभ्यासले जीवन मूल्यवान हुन्छ

- Sayadaw U Vijjota, Myanmar

Sayadaw U Vijjota, बुद्ध-जन्मभूमि नेपालप्रति आस्था र सद्भाव राख्नुहुने

शान्तदान्त, उपकार, सहयोग गर्ने स्वभाव भएको एकजना बर्मी सयादो हुनुहुन्छ । ७७ वर्ष पहिले बर्माको भगो शहरको कछें भन्ने गाउँमा जन्मनुभएका उहाँ सयादो ऊ. पण्डिताभिवंश महास्थविरको सदित्छा अनुसार २०६३ असार २६ गते शंखमूलस्थित अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रमा कर्मस्थानगुरुको

रूपमा आउनुभई नेपालीहरूलाई २ वर्ष ध्यानभावना सिकाइउनुभयो । उहाँले ध्यानसम्बन्धी धर्मोपदेश गर्नुभई योगी र श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरूलाई साधनामयी आध्यात्मिक जीवनका लागि अभिप्रेरित गर्नुभयो । नेपालबाट उहाँ पण्डिताराम जंगल ध्यान केन्द्रमा फर्किनुभई नायक सयादोको रूपमा रही बर्मीज र विदेशी योगीहरूलाई समेत ध्यान भावनाबारे निरन्तर प्रशिक्षण गरिरहनुभएको छ । यसरी नै उहाँले २०११ जुलाई १२ मा थाइलैण्डको चियाङ्गमाईस्थित माण्डले विहारमा जानुभई त्यहाँपनि ध्यान निर्देशन दिनुभई योगीहरूलाई उपकार गर्नुभयो । ५६ वर्षावास पूर्ण भइसकेका उहाँ सयादोसँग २०६३, असोज

महीनामा गरेको ध्यान शिविरसँग सम्बन्धित प्रश्नहरूको जवाफ पाठकका लागि उपयोगी हुने भएकाले प्रस्तुत गरेको छु ।

१. भन्ते, योगीहरू के कस्ता उद्देश्य वा लक्ष्यसहित ध्यान शिविरमा जानु उचित होला ?

– आफ्नो मनमा उत्पन्न हुने क्लेश मल हटाएर मनलाई सफा गर्ने, चित्तलाई पवित्र गर्ने उद्देश्यसहित ध्यान शिविरमा प्रवेश गरी गम्भीर रूपमा ध्यान अभ्यास गर्नुपर्दछ । “सत्तानं विसुद्धिया, सोकपरिदेवानं समतिक्रमया, दुक्ख दोमनस्सानं अत्थंगमाय, जाणस्स अधिगमाय, निब्बानस्स सञ्छिकरियाय ।” यसरी सतिपट्टान सूत्रमा भगवान् बुद्धले देशना गर्नुभएको जस्तो दरिलो रूपमा कोशिस गरी ध्यान-अभ्यास गर्दैलगे त्यसको प्रतिफल राम्रै प्राप्त गर्न सकिने हुन्छ ।

२. ध्यान शिविरमा प्रवेशपछि योगीले कसरी ध्यान-अभ्यास गर्नुपर्दछ ?

– ध्यान-अभ्यास गर्ने योगीहरूले शील परिशुद्ध पार्न अष्टशील प्रार्थना गरेअनुसार आफूले निश्चित समयभित्र स्मृति, समाधि, प्रज्ञा धर्महरू बलियो पारी विशिष्ट धर्मलाई प्राप्त गर्न सक्नेगरी कोशिस गर्छु भनी अधिष्ठानपूर्वक ध्यान-अभ्यास गर्नुपर्दछ ।

३. चतुरारक्ख भावना गर्नाले विपस्सनालाई कसरी सहयोग पुऱ्याउँदछ? त्यो भावना कसरी र कहिले कहिले अभ्यास गर्न सकिन्छ?

– ध्यान-अभ्यास गर्ने बेला बुद्धानुस्मृति-भावना, मैत्री-भावना, असुभ-भावना, मरणानुस्मृति-भावना, यी चतुरारक्ख धर्म चारवटालाई केही समय भाविता गरिसकेपछि ध्यान-अभ्यास गर्ने योगीहरूलाई समाधि प्राप्त गर्न वा समाधिष्ठ हुनका लागि भरोसा र मद्दत पुग्दछ । यी चतुरारक्ख धर्म चारवटा समय हेरेर कोशिस र अभ्यास गर्दै लानुपर्दछ । यी चारवटा पूर्ण हुनेगरी ध्यान अभ्यास गर्न सकेमा दुर्गतिबाट मुक्त हुन्छ ।

४. हरेक योगीहरूमा ध्यानको अनुभव राम्ररी सुनाउन पाए हुन्थ्यो भन्ने आकांक्षा रहेको हुन्छ । पुराना वा नयाँ योगीहरू कतिले त राम्ररी भन्न जानेका पनि हुन्छन् त कतिले जानेका हुँदैनन्, त्यसो गर्न सक्षम हुँदैनन् । योगीले ध्यानको जाँच, ध्यानको अनुभव कसरी दिनुपर्दछ? सुरूवात कहाँबाट गर्ने?

– योगीहरूले ध्यानको अनुभव सुनाउँदा आफूहरूले अभ्यास गरेको पेट फुलेको सुकेको मूल आरम्भणलाई

राम्ररी नटुटाइकन थाहा पाइरहेको वा अभ्यास गर्नेबेला आफ्नो आरम्भणमा भेटेका मुख्य आरम्भणलाई भाविता गर्ने विधि अनुसार भाविता गर्दै लगेको र विधिदेखि लिएर उत्पत्ति भइरहेको सबै सुनाउन सक्नुपर्दछ ।

५. एउटा इर्यापथमा स्मृतिपूर्वक बस्ने ध्यानबाट अर्को इर्यापथमा बस्ने ध्यानमा कसरी सहयोग पुग्दछ?

– योगीहरूले बस्ने इर्यापथमा ध्यान-अभ्यास गरिराखेको बेला स्मृति बलियो भइरह्यो भने उभिने इर्यापथ फेर्न मन लाग्यो भने फेर्नमन लागेको देखि लिएर “उभिन मन लागेको भए उभिन मन लाग्यो” भनेर होश राखेर उभिने इर्यापथमा स्मृति बलियो गरेर होशपूर्वक उभिनुपर्ने भएकोले स्मृति अटूटरूपमा अगाडि बढ्दै एकले अर्कोलाई सहयोग र सहायता पुऱ्याइरहन्छ ।

६. १० दिन, २० दिन, एक महिना, तीन महिना भनेर दिन निश्चित गरेर शिविरमा सहभागी भएका योगीहरू आ-आफ्नो सामर्थ्यअनुसार अभ्यास गरेर घर फर्किन्छन् । क्लेशन्यून गरेर दुःखबाट मुक्त हुने उद्देश्य राखेर पनि लक्ष्य अनुसार ध्यान-अभ्यास गर्न नसकेको अवस्थामा योगीहरूले आफ्नो मनलाई निराशन पारी कसरी सन्तोष भइकन घर फर्किनुपर्दछ? त्यस्तो अभ्यास गर्न जान्ने कसरी?

– आफूले निश्चित गरेको समयभित्र कोशिस गरेर अभ्यास गर्ने योगी पुद्गलहरूले आफ्नो पारमी भएजस्तै धर्मको स्वभावलाई बुझिकन अभ्यास गर्ने हुन्छ । यसरी आफूले नै अभ्यास गरे मात्र धर्मको रस बुझेर थाहा पाउन सकिन्छ । फुर्सदको समयमा सकेसम्म फेरि फेरि ध्यान अभ्यास गर्न आउँछु भनेर मनलाई सन्तोष पारी घर फर्किनु पर्दछ ।

७. शनिवारको ध्यान र उपदेश कार्यक्रममा सहभागी सद्धमि उपासक उपासिकाहरू त्यस्तैगरी बालशिक्षा अभ्यास कक्षमा सहभागी विद्यार्थी बच्चाहरूलाई देखा तपाईंलाई कस्तो लाग्दछ ?

– शनिवार आउनुहुने योगीहरू र धर्ममित्रहरू आफ्नो लागि भएको समयलाई फाइदा हुने र खेर नजाने किसिमले ध्यान-अभ्यास गर्ने, धर्मश्रवण गर्ने गर्थ्यो भने आफ्नो वर्तमान जीवनलाई कुशलबाट माथि उकासिदिन्छ । धर्मश्रवण र धर्म-अभ्यास गर्न नसक्ने व्यक्तिहरू आफूहरूसँग तुलना गर्दा एकदम धर्मलाई विश्वासीहरू भनि बस्न पाउँछ । आफ्नो वर्तमान जीवनलाई मूल्यवान हुने गरी उपयोग गर्न मन लाग्छ भने जीवनलाई उच्चस्तरमा पुऱ्याउन मन लाग्छ भने कुशल कर्मको आड लिनै पर्दछ, भरोसा लिनै पर्दछ ।

बुद्धशिक्षा अभ्यास र अध्ययन गर्न आएका विद्यार्थीहरूले पनि बुद्धको शिक्षालाई विस्तार विस्तारै सम्भर बुझेर लगेको कारणले गर्दा भविष्यका लागि नयाँ विउ रोपेका व्यक्ति हुन पाउँदछ। यस्तो भयो भने बुद्धको शिक्षा वा उहाँले दिनुभएको धर्म हराउँदैन, विलाउँदैन।

८. १५-२० वर्षअघिभन्दा पनि अहिलेको स्थितिमा आर्थिक उपार्जन गर्ने क्षेत्र फराकिलो भएकाले आफ्नो परिश्रमले आर्थिक सम्पन्नताबाट परिपूर्णभएका (छैन भन्न नपर्नेगरी) मानिसहरू पहिलाभन्दा बढी देख्न पाइन्छ। साथै अवसर बारे बुझी मानिसले कसरी कुशल कर्म गर्न अग्रसर हुनुपर्दछ ?

– आफ्नो जीवन भौतिक रूपमा सम्पन्न तथा समृद्ध एवं विकास हुनु भनेको यही जन्मको लागि मात्र हो। पछिको लागि हैन भनेर सत्यको ज्ञान बुद्धि भएका व्यक्तिहरूले पछिको जन्ममा प्रगति र राम्रो कार्य गर्नको लागि कर्म र कर्मको फलमा विश्वास गर्ने श्रद्धालाई मजबूत पारी दान, शील, भावनालाई उन्नति अभिवृद्धि गर्ने कोशिस गर्नुपर्दछ। यसरी दरिलो अभ्यास गरेमा पछिको जन्मस्तरलाई माथि उकास्न सकिन्छ। साथसाथै भावना धर्मलाई पनि ठूलो महत्व दिएर ध्यान अभ्यास गर्दै जानुपर्दछ।

९. विपन्न परिवारमा जन्म भएर रोजगारी पनि नपाई दुःखले भरिपूर्ण जीवनयापन गरिराखेका व्यक्तिहरू अझै धेरै छन्। उनीहरूको लागि दानकुशल कर्म गर्ने भनेको एकदम टाढाको जस्तो भइरहेको छ। उनीहरूले कसरी आफ्नो जीवनस्तरलाई माथि उकासेर दान, शील, भावना पुण्यकर्म गर्ने अवसर पैदा गर्नसक्छ ?

– आजकल विभिन्न भौतिक सुख सुविधाका सरसामानहरू एकपछि अर्को थप्दै गएकोले धेरै मानिसहरूका लागि सामान्य जस्तै भईसक्यो। त्यसरी आर्थिकर भौतिक सुखसुविधा सम्पन्न अवस्था र त्यस्तो विपन्न परिवारमा जन्म भएका व्यक्तिहरूले आफ्नो जीवनस्तर उच्च पार्नका लागि दान, शील, भावना गर्नुपर्दछ। दान गर्ने बेला पनि दान चेतनासहित सक्नेजति दान गर्नुपर्दछ। अरूहरूले दान गरेको देखेर खुशी हुन सक्नुपर्दछ। यसरी विहार र ध्यानकेन्द्रमा गएर धर्मसेवा गर्ने, एउटा सक्छ कि दुईटा सक्छ आफूले सकेजति शीलपालना गर्नुपर्दछ। आफूले दान गरेको र शील पालना गरेको निरन्तर स्मरण गर्न सकेमा आफ्नो जीवनस्तर माथि उकासिने हुन्छ, कुशलताले भरि पूण हुन्छ। आफूले गरेका कुशलधर्म तथा पुण्यक्रियालाई स्मरण गर्न नसकेमा आफ्नो जीवन भन्नु दुःखी हुन्छ।

१०. नेपालमा थेरवाद बुद्धशासन पुनर्जागरणभएको आजभन्दा ८५ वर्षअघि हो। आजभन्दा ५० वर्षअघि श्रद्धेय बुद्धघोष भन्तेको प्रयासबाट व्यवस्थित रूपले धर्मको अध्ययन-अध्यापन गर्ने परियत्ति शिक्षा शुरू भएर आजकल उपत्यका बाहिर पनि विभिन्न जिल्लामा विहार र स्कूल स्कूलमा गरेर ७० वटा केन्द्रमा बर्षेनी जाँचदिने विद्यार्थीहरू ३५०० भन्दा धेरै भैसकेका छन्। त्यसमा लागि रहेका शिक्षक, विद्यार्थीहरू कयौं ध्यान-भावनामा लागि रहेका पनि छन्, तर स्मृतिप्रस्थान भावनामा संलग्न हुन नपाएकाहरू, हुन नसकेका शिक्षक विद्यार्थीहरूलाई परियत्ति शिक्षाको साथसाथै प्रतिपत्ति भइरहेको स्मृतिप्रस्थान भावनाको अभ्यास गरेर जानलाई कसरी प्रेरणा र कार्यक्रम बनाई लानुपर्दछ ?

– शिक्षक शिक्षिकाहरूले आफ्ना विद्यार्थीहरूलाई हप्तैपिच्छे पञ्चशील पालन नगर्नाले हुने दुष्परिणाम तथा पालना गर्नाले प्राप्त हुने सुपरिणाम बारे विस्तार विस्तारै सम्झाई-बुझाई बुद्धशिक्षाप्रति प्रभावित गराउँदै लाने जिम्मेवारी बुद्धशिक्षा अध्यापन गराउने शिक्षकहरूको पनि जिम्मा हो। त्यस्तैगरी ध्यान बस्न सक्ने गरी ध्यानतर्फ प्रभावित पार्ने, त्यसका लागि ध्यान-अभ्यास गर्ने विधि पनि सम्झाई-बुझाई ध्यानभावनातिर आकर्षित गर्दै लानुपर्दछ।

११. प्रव्रजित भिक्षु श्रामणे, अनागारिकाहरू विभिन्न शासनिक कार्यमा व्यस्त भएर यदाकदा उचित समय हेरी ध्यानकेन्द्रमा गई ध्यान शिविर बस्नजाने गरेका छन्। उहाँहरूले १० दिन, २० दिन अथवा लामो ध्यान शिविरमा बस्न जाने अनुकूल समय कसरी निकाल्नु पर्दछ? उहाँहरूको लागि सतिपट्टान विपस्सना-भावनाको अभ्यास कतिको आवश्यक छ?

– भिक्षु, श्रामणे, अनागारिकाहरूले ध्यानभावना अभ्यास गर्नलाई समय व्यवस्थापन गर्न सक्नु र नसक्नु भन्नेबारे स्वयंलाई जानकारी हुने विषय भयो। आफ्नो पछिको जन्म दुर्गति वा अकुशलतिर उन्मुख नहुनेगरी सकेसम्म समयको व्यवस्थापन वरी ध्यान-अभ्यास गर्दै जान सक्नुपर्दछ। “मोघ कालं न खेपये” भनिए अनुरूप व्यर्थमा समय खेर गएमा जीवनको कुनै उचित मूल्य हुँदैन। आफ्नो जीवनको उचित मूल्यांकन गर्नका लागि ध्यान-अभ्यास गर्ने समय मूल्यवान हुन्छ। त्यसैले आफूहरूले नै बुद्धिविवेकपूर्वक ध्यान-भावना अभ्यास गर्न सक्ने गरी प्रयत्न र कोशिस गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिनु विवेकपूर्ण बाटो हुनेछ।

ध्यानले शरीर हलुका र मनशान्त हुँदा

खुशी लाग्यो

- Teruyuki Ohashi, Kyoto, Japan

नेपालप्रति आस्था र सद्भाव राख्नु हुने जापानीमित्र हुनुहुन्छ- Teruyuki Ohashi । हँसिलो स्वभावका Ohashi

बाज्या नेपालीहरूको आत्मियतापूर्ण व्यवहार र मिजासी स्वभावबाट प्रभावित भएर वर्षको एकदुई चोटी आउने जाने गर्नुहुन्थ्यो । नेपालका विभिन्न विद्यालय तथा स्कूलका विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न प्रकारका शैक्षिक सामग्रीहरू वितरण गरेर सहयोग पुऱ्याउँदै आउनुभएका उहाँले २०६१ सालमा ललितपुरको कुटीसौगलस्थित ललित विकास निम्न माध्यामिक

विद्यालयको ३ तल्ले नयाँ भवन निर्माणको लागि पूरै आर्थिक सहयोग (रु. पचास लाख) गर्नुभएको थियो । ७८ वर्षको उमेरमा Ohashi बाज्या पछिल्लो पटक २०६३ आश्विन महिनामा नेपालमा आउनुहुँदा बुद्धनगरस्थित अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्रमा ५ दिन ध्यान बस्नुभएको थियो । त्यतिवेला उहाँसँग जिज्ञासासहित ध्यान शिविरको अनुभवबारे प्रश्नहरू सोधेको थिएँ । प्रस्तुत छ उहाँसँग भएको छोटो कुराकानी: स्मरणीय छ, उहाँ ८३ वर्षको उमेरमा 2 May, 2011 का दिन स्वास्थ्योपचारको क्रममा निधन हुनुभयो ।

१. अहिलेसम्म कति पटक नेपाल आइपुगनुभयो?

- सन् २००१ नोभेम्बरमा नेपालमा पहिलो पटक नेपाल आएको थिएँ । अहिलेसम्म गरी आठ पटक भयो । (यो अन्तर्वार्ता लिइसकेपछि पनि उहाँ २/३ पटक नेपाल पुगनुभएको थियो) पछिल्लो पटक आउनुहुँदा नाति YUKA OHASHI सँगै आउनुभएको थियो । बाजेले स्कूलका विद्यार्थीहरूलाई गर्ने सहयोग कार्यलाई नातिहरूले समेत बराबर नेपाल आई उस्तै सहयोग कार्य गरिरहेका छन् ।

२. नेपालबाहेक कुन कुन राष्ट्रको भ्रमण गर्नुभयो?

- अमेरिका, फ्रान्स, स्पेन, ईंग्लैण्ड, ट्युनिसिया, इजिप्ट, जर्मनी, रोमानिया, म्यान्मार्, कम्बोडिया, भियतनाम, ग्रीस, इटाली, माल्टा, सिंगापुर, थाईल्याण्ड, मंगोलिया, भारत (सबै

देशमा कम्तिमा २ पटक)

३. नेपालका कुन कुन भागहरूमा भ्रमण गरिसक्नुभयो?

- लुम्बिनी, इलाम, काठमाडौँ, पोखरा, पाटन, मनकामना ।

४. नेपाल आउँदा तपाईंको मनोभावना कस्तो रहन्छ ? प्रत्येक पटकमा कति दिनसम्म नेपालमा बस्नुहुन्छ ?

- नेपालमा आउँदा आफ्नै परिवारसँग बसिरहेको जस्तो अनुभव हुन्छ । प्रत्येकपल्ट नेपाल आउँदा दुई तीन हप्ता बस्ने गरेको छु ।

५. नेपाल आउन कमसेकम पनि ७० हजार रूपैयाँ खर्च हुन्छ, तपाईं नेपालको कुन कुराबाट प्रभावित भई खर्चिलो भ्रमण गरिरहनुहुन्छ ?

- त्यसो त यहाँ मध्यम परिवारकै भएपनि आत्मियतापूर्वक धेरै जना एकै सगोल परिवारमा मिलिचुली बसिरहेको देख्दा रमाइलो अनुभूति प्राप्त हुन्छ ।

६. ललित विकास नि. मा. विद्यालयको नयाँ भवन निर्माण गर्न सहयोग गर्नुहुँदा तपाईंलाई कस्तो अनुभव भयो ?

- खासै धेरै सहयोग गरेको त होइन । भवन निर्माण गर्न सहयोग गर्ने भन्ने घमण्ड कहिल्यै जागेन । नियमित रूपमा सहयोग गर्न पाइरहेको छु, यसैमा म सन्तुष्ट छु । स्कूलमा बच्चाहरू रमाएर खेलिरहेको देख्दा आफूलाई पनि खुशी लाग्छ ।

७. अनि यस पटकचाहिँ ध्यानबस्ने विचार तपाईंमा कसरी आयो ?

- परिवारका माता-पिता, जहान, छोरी-ज्वाई सबैको निधनपछि मनमा निकै गहिरो चोट पऱ्यो । मन शान्त पार्न मदिराको शरणमा पुगेँ । नपिउँदा दुःखले सताउने, पिउँदा पनि मनमा सन्तोष नरहने । परिवारका सदस्यहरूमध्ये छोरीको देहान्तले आफूलाई संसारमा बाँचिरहने मनै भएन । नेपालमा पहिलोपल्ट आउँदा देवलाल महर्जनसँगको भेटपछि कुराकानी भयो । पछि नेपालमा हरेक पल्ट आउँदा विश्वशान्ति विहारमा भन्तेहरूसँग भेटघाट हुँदा धर्मका कुराहरू दुईचारवटा सुनेर ध्यान गर्ने भावना जाग्यो ।

८. ध्यानभावना अभ्यास गर्ने भनी सोच्नुभएको कतिभयो नि?

- २००६ सेप्टेम्बरमा नेपाल आउँदा ललित विकास स्कूल र दशैं चाड पनि हेरौँ अनि ध्यान-अभ्यास गरूँ भनी मनमा प्लानहरू बोकि आएको थिएँ । कहिल्यै नगएको बाटो भावना-अभ्यासमा एकपटक गएर त हेरूँ जस्तो मनमा

लागेको थियो ।

९. ध्यान बस्न ध्यानकेन्द्रमा आउनुहुँदा, ध्यान गरिरहनुहुँदा तपाईंलाई कस्तो अनुभव भयो ?

– भित्र पस्ने वित्तिकै त खासै केही अनुभव भएन तर जब कोठाभित्र छिरेँ, त्यतिवेला ध्यान नगरी नहुने भन्ने विचार उत्पन्न भयो । सबैजना भावना-अभ्यास गरिरहेको देख्दा म पनि एक पटक प्रयास गरूँ भन्ने मनमा विचार उत्पन्न भयो, ध्यान साँच्चिकै बस्नै पर्ने रहेछ भन्ने अनुभूत भयो । अभ्यास गर्दै जाँदा शरीर र मन दुवै निकै हलुको भएको महसुस भयो । त्यसो हुँदा रमाइलो लाग्यो, निकै खुशीको अनुभव भयो । धर्ममा एक पाइला भएपनि अधि बढियो जस्तो महसुस भयो ।

१०. तपाईंले ५, ६ दिनसम्म भावना-अभ्यास गर्नुभयो । दिन काट्न गाह्रो सजिलो कस्तो अनुभव भयो नि? भावना समयमा कतिपटक घर पुग्नुभयो ?

– शुरुमा निकै नै गाह्रो अनुभव भयो । ध्यान बस्नै मन लागेन । १ घण्टा कटाउन निकै गाह्रो लाग्यो, निकै बेरजस्तो लाग्यो । १ घण्टा भनेको त ३, ४ घण्टा भैं लाग्यो । तर घरतर्फ चाहिँ मन गएन । तीन दिन निकै गाह्रो अनुभव भयो, पछि विस्तारै कम भयो । पछि शरीरमा पीडाहरू कम हुँदैगयो । त्यसपछि १ घण्टा पनि तुरुन्तै वितेको जस्तो अनुभव भयो ।

११. ध्यान-अभ्यास गर्दा तपाईंलाई के फाइदा भएको महसुस भयो ?

– ध्यान-भावना गर्दा राम्रो बाटोमा गइरहेको छु भन्ने मनमा उत्पन्न हुनु नै फाइदा रथ्यो । अरूलाई हानी हुने कुनै काम गर्नु हुँदैन भन्ने राम्ररी बुझेँ ।

१२. ध्यान भावनामा तपाईंले बिर्सन नसक्ने कुनै घटनावा अनुभव छ ?

– ध्यान बस्दा पहेंलो, हरियो र बैजनी रंगका फूलहरू, विभिन्न चीजहरू देखिएजस्तो हुन्थ्यो । कहिल्यै नदेखिएका वस्तुहरू पनि देखिन्थ्यो । पछि हेर्छु भनी कोशिस गर्दा सकिन्नथ्यो ।

१३. तपाईंसँगै ध्यान-अभ्यास गरिरहेका योगी साना भन्तेहरूलाई देख्दा कस्तो विचार आयो ?

– साना भन्तेहरू पनि ध्यान-अभ्यास गरिरहेको देख्दा निकै आश्चर्य र गाह्रोहुन्छ कि जस्तो लाग्यो । यस्तो गाह्रो ध्यानभावना उनीहरूले कसरी अभ्यास गरिरहे होलान् भन्ने

लाग्यो । मन लगाएर ध्यान बस्यो भने त ध्यान बस्न गाह्रो छैन होला भन्ने सोचेँ ! साना भन्तेहरूसँगको कुराकानीले निकै रमाइलो अनुभव भयो मलाई ।

१४. अरू योगीहरूले समय-तालिका अनुसार बिहान त्रिरत्नगुण पाठ तथा राती मैत्री-भावना पाठ गरे, जुन तपाईंले बुझ्नुभएको त छैन । ती पाठ सुन्दा कस्तो महसुस हुन्थ्यो ?

– जापानमा पाठ गरेभैं लाग्यो, पाठ सुन्दा मनमा हर्षको अनुभूति भयो ।

१५. नेपाल आउनुभएकोले नै तपाईंले यसरी ध्यान-अभ्यास गर्न पाउनुभयो भनेर प्रसन्नता लागेको छ किछैन ?

– नेपाल आएर ध्यान बस्न पाउँदा निकै खुशी लाग्यो । सामान्य रूपमा टूरमा आउँदा कहाँ यसरी सुअवसर प्राप्त गर्न सकिन्छ र ?

१६. यस मनुष्य जीवनमा ध्यानभावनाको आवश्यकता कतिको छ जस्तो लाग्दछ ? भावना-अभ्यास गर्न पाउनु भएकोले तपाईं आफूलाई कतिको भाग्यमानी महसुस गर्दै हुनुहुन्छ ? पुनः ध्यान शिविरमा बसेर भावना-अभ्यास गर्ने इच्छा वा सोच बनाइराख्नुभएको छ ?

– मनुष्य जीवनमा ध्यान अति नै आवश्यक रहेछ । ध्यान बस्दा सीधा बस्न, उठ्न सकिन्छ भैं लाग्यो । आफूलाई धेरै नै भाग्यमानी महसुस गरेकोछु । पुनः पुनः भावना-अभ्यास गर्ने इच्छा छ । नेपाल आउँदा १/२ दिनभएपनि ध्यान गर्ने इच्छा छ । धेरै दिन ध्यानभावना गर्न सकिदिन होला ।

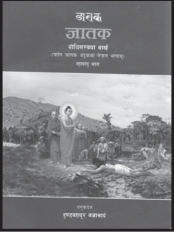
१७. जापान फर्कनुभएपछि ध्यानभावना अभ्यास गर्ने सोचाई कतिको बनाइरहनुभएको छ ?

– जापान फर्केर दिनमा कम्तिमा ३० मिनेट भएपनि ध्यानभावना गर्ने सोच छ । प्रत्येक महिना ९ तारिखका दिन जापानी भन्तेहरूबाट पाठ गर्ने चलन छ । त्यो दिन पनि ध्यान गर्ने सोचाइ रहेको छ ।

१८. आफूले ध्यान-अभ्यास गरे भैं अरूलाई पनि भावना-अभ्यास गर्न प्रेरणा दिने सोचाई तपाईंमा उत्पन्न भएन ?

– अरूलाई पनि ध्यान भावना गर्न प्रेरणा दिने ठूलो इच्छा जागेको छ । म आफूलाई ध्यानभावनाबाट प्राप्त हर्षको अनुभव अरूलाई पनि बताउने छु । यहाँ आउन नसकेका साथी-भाइहरूलाई पनि दिनको १ घण्टा मात्र भएपनि ध्यानको अनुभव गराउने इच्छा छ ।

जातक बाखँ

दुण्डबहादुर बज्राचार्य

४०. खदिरङ्गार जातक

“कामं पतामि निरयं...” थुगु गाथा शास्तां श्रावस्तीया जेतवनय् च्वना विज्यागु इलय् अन(थपिण्डिकयागु बारे कया आज्ञा जुया विज्यागु जुल-

वर्तमान कथा

अनाथपिण्डिकं विहार दय्केत जक हे न्यय्प्यंगू धन बुद्धशासनया नितिं त्याग यात (ह्वला विल) । वं त्रिरत्न (बुद्ध, धर्म व संघ) यात रत्न भाःपिया मेगु (रत्न) यात रत्न भामप्यूसे शास्तां जेतवनय् विहार याना विज्या(ना चवंबले न्हिं स्वको दर्शन यायेत वना च्वन । छकोगु पटक सुथय् वनी, निकोगु पटक जलपान यायेधुंका वनी, स्वकोगु पटक सन्ध्या इलय् वनी । हानं दथुइ दथुइ नं वं । अथे वनिबले श्रामणेरपिसं वा मस्तय्सं 'जिगु ल्हातय् छुं ज्वना वःगु दु ला धका स्वइगु जुया' व गुबले खाली ल्हातं मवं । सुथे वी नबले यागु ज्वंका वनि । जलप(ानया इलय् वनिबले घ्यः, कस्ति, मखन, साखः आदि व सन्ध्या इलय् वनिबले गन्ध, माला वस्त्र आदि ज्वना वनी । थुकथं न्हिं न्हयं परित्याग यायां वं थुलिमच्छ परित्याग यात, थुकिया ल्याःचा हे मदु । यक्व व्यापारीतय्सं नं ल्हातं च्वया (सहि याना) वयाके भिंच्यागू करोड धन त्यासा (ऋण) कया तःगु दुगु जुयाच्वन । महासेठं इमिके उगु धन साहु उठे याः मवं । हानं मेगु नं थ्वयागु परम्परागत भिंच्यागू करोड धन नदीया सिथय् गाडे याना तःगु दु । जल-वायुं याना, नदीया सि चलः वन । वयागु धन समुद्रय चुइकः यंकल । अन वयागु नया घःत, गथे खः अथे हे छाप तयातःथें, समुद्रय लाना च्वन । हानं थ्वयागु छेंय् न्यासः

भिक्षुपित न्हिं न्हिं नित्य भोजन यायेगु व्यवस्था याना तःगु दु । सेठया छेंय् भिक्षुसंघया नितिं प्यका लँया दथुइ म्हुया तःगु पुखूथे. खः । व सकल भिक्षुपिनि मांबौ समान खः । उकिं वयागु छेंय् सम्यक्सम्बुद्ध नं विज्याः, चय्म महास्थविरपिं नं विज्याः, मेपिं भिक्षुपिनिगु ल्याःचा हे मदु । उगु छें न्हेगू तल्ला दुगु व न्हेदुवा लुखा दुगु खः । उकिया प्यंगूगु लुखाय् मिथ्यादृष्टि धारण दुम्ह देवी छम्ह च्वना च्वन । सम्यक्सम्बुद्ध छेंय् विज्याइबले व थःगु विमानय् च्वना च्वने मफुगु जुया च्वन । मस्त व्वना कुहाँ वया वँय् अथें दना च्वं वने माःगु जुया च्वन । चय्म महास्थविरपिं व मेपिं स्थविरपिं दुहाँ पिहाँ जुइवं नं वं अथे हे याना जुइ माल । वं विचाः यात- “गुबलेतक श्रमण गौतम अथवा वया श्रावपिं थ्व छेंय् वये-वने याना च्वनी, उबलेतक जित सुख दइ मखु । जि न्हिन्हिं यां थ्यां जुया थहाँ कुहाँ जुया वँय् वना च्वं वने फइ मखु । थुपिं छेंय् दुहाँ मवय्केगु छगू उपाय मयासं मजिल ।”

वं छन्हु दचना च्वंम्ह मू नायोम्ह बंजा (कर्मचारी) याथाय् वना (थःगु) जः फँले याना दना च्वन । “अन सु खः ?” न्यनेवं

लिसः विल- “जि प्यंगूगु लुखाय् च्वनेम्ह देवी खः ।”

“छु यायेत वयागु ?”

“छु छुं सेठया ज्याखँ मखंला ? वं थःगु भविष्ययागु छुं हे मस्वसे धन यंका केवल श्रमण गौतमयात पूजा याना च्वन । वं धन व्यापारय् लगे मया, न त कर्मान्तय् (बुँइ) हे लगे याः । छुं सेठयात खँ न्यंका व्यु । गुकिं याना व थःगु ज्याय् लगे जुइमाः, श्रावकपिं सहित श्रमण गौतम थ्व छेंय् गबले दुहाँ मवयेमा ।”

वं लिसः विल- “मूर्ख देवी ! सेठं गुगु धन खर्च

यात व कल्याणकारी बुद्धशासनया नितिं खर्च याना च्वन । यदि वं जिगु न्ह्योने च्वंगु संप्वाय् ज्वना जित मिया विल धा:सां जिं छुं धाये मखु । छ चिला हूँ ।”

अथे हे याना, छन्हु, वं सेठया काय्याथाय् वना थ्व खँ न्यंक: वन । सेठया कायं नं च्वय् वं धा:थें हे व्व:विया हल । सेठयाथाय् तप्यंक वना धा: वने धा:सा मफु ।”

सेठं लगातार दान बिया च्वंगुलिं, व्यापार मयागु कारणं आमदानी म्हो जुया वन । धन आपालं पा: जुया वन । थुकथं छसिंकथं व गरीब जुया वन । वया पुनेगु वस:, लासा भोजन आदि नं न्हापाथें मजुल । अथे जूसां नं वं भिक्षुसंघयात दान बिया च्वन । ख:, वरु आ: प्रणीतगु (भोजन) छता बिये मफुत । छन्हु वन्दना याना च्वंम्हसित शास्तां न्यना बिज्यात- “गृहपति ! छंगु छेंय् दान ब्यूनिला ?”

“भन्ते ! ब्यून, च्वकिया जा व म्हिगया वासि जा ।”

“गृहपति ! ‘जिं रुखासुखा दान बिया च्वना’ धका मन चीकु मयासे, प्रसन्न (पवित्र) मनं बुद्धपितं, प्रत्येकबुद्धपितं व बुद्धश्रावकपितं ब्युगु दान रुखासुखा दान जुइ मखु । छाय् ? (उकिया) फल त:धं जूगुलिं । चित्त प्रसन्न याये फुम्हसियागु दान ‘रुखासुखा दान’ जुइ मखु । थ्वयात थुकथं सिइकेमा:-

“नत्थि चित्ते पसन्नम्हि, अप्पका नाम दक्खिणा ।

तथागते वा सम्बुद्धे, अथ वा तस्स सावके ॥

“न किरत्थि अनोमदस्सिसु, पारिचरिया बुद्धेसु अप्पका ।

सुक्खाय अलोणिकाय च, पसस फलं कृम्मासपिण्डया’ति” ॥

“चित्त प्रसन्न जुल धा:सा तथागत सम्बुद्ध अथवा वसपोलया श्रावकपितं ब्युगु दक्षिणा चीधं जुइ मखु । न त अनोमदर्शी आदि बुद्धपितं या:गु सेवा (पारिचरिया) हे चीधं जुइ । सुखागु चि मदुगु, कुल्मास पिण्ड (मू जा) यागु (दानया) फल स्व ।”

वयात मेगु नं खँ आज्ञा जुया बिज्यात- “गृहपति ! छं थ:गु रुखासुखा दान ब्युवले च्याम्ह आर्य पुद्गलपितं दान बिया च्वन । परन्तु जि वेलाम (ब्राह्मण या रूपय् जन्म जुया च्वनागु बखतय् सारा जम्बुद्वीप छगुलिं हैला

खैला जुइक न्हेगू रत्न बिया, न्यागु महानदीयात छ्धा यायेथें, खुसि वा: छ्धा: न्ह्याका (चित्तयागु प्रसन्नतां जाय् का) महादान बियागु इलय् त्रिशरण वपिं वा पञ्चशील पालन या:पिं सुं हे मदु । थुजापिं दानया अधिकारी पुद्गलपिं दइगु नं दुर्लभ ख: । उकिं ‘जिगु दान रुखासुखा’ भा:पिया छं मन स्यंके मते । थुलि धया वेलाम-सुत्त आज्ञा जुया बिज्यात ।

उम्ह देवीं न्हापां ला सेठलिसे खँ ल्हा:वने मफुगु ख: । अथे नं आ: सेठ स्यना वंगुलिं (शायद) ‘वं जिगु खँ न्यनी’ धका विचा: याना वाचा इलय् (सेठया) शयनागारय् दुहाँ वना (थ:गु) ज: खय्का आकाशय् दना क्यन ।

सेठं वयात खना न्यन- “सु ख: ?”

“सेठ ! जि, प्यंगूगु लुखाय् च्वंम्ह देवी ।”

“छु या: वयागु ?”

“छंत बांलागु सल्लाह विइ धका वयागु ।”

“ज्यू ! अथेसा धा ।”

“त:धंम्ह सेठ ! छं भविष्ययागु चिन्ता मया: । काय् म्हचायपितं मस्व: । छं श्रमण गौतमया शासनय् आपालं धन फुकल । आ: छं ता:कालतक धन खर्च याना च्वंगुलिं अले (बुँइ) न्हू न्हूगु ज्या मयागुलिं गरीब जुल । अथे जुल नं छं श्रमण गौतमयात मत्व:तू । थौतकं श्रमण छंगु छेंय् वया हे च्वन । गुलिं नं वं यंकल व लित काये फइ मखुत, यंकुगु यंकल । परन्तु आवलि, छं श्रमण गौतमय (थाय् वनेगु अले वया श्रावकपिन्त थुगु छेंय् दुकायेगु बन्द याना ब्यु । (लँय् वना च्वनेवले पलख नं) दिना नं श्रमण गौतमयात मस्वसे, (थ:गु) व्यापार व वाणिज्य यायां थ:गु परिवार (कुटुम्ब) पाले या ।”

वं वयात धाल- “गुगु बांलागु सल्लाह छं जित बियेमास्ति व:गु ख: व थ्व हे ला ?”

“ख: ! थ्व हे ख: ।”

“छथें जापिं सच्छिम्ह, द्वच्छिम्ह, लाखम्ह देवता (पिनिगु उपदेशं जि विचलित जुइम्ह मखु । दशबल (बुद्ध) प्रति जिगु श्रद्धा सुमेरु पर्वतसमानं अचल जू, सुप्रतिष्ठित जू । जिं कल्याणकारी त्रिरत्न शासनया नितिं गुगु धन खर्च याना, उकियात छं अनुचित धाल । छं बुद्धशासनयात दोष विल । थुजाम्ह अनाचारिणी, दु:शीलम्ह व अलक्षणम्हलिसे जि छखा छेंय् च्वने मफु । पिहाँ हूँ, जिगु छेंनं तुरन्त पिहाँ

हूँ, मेथाय् च्वं हूँ ।”

स्रोतापन्नम्ह आर्यश्रावक (अनाथपिण्डक) या खँ न्यना च्वने मफुगुया कारणं व थःगु निवासस्थानय् वना थः मस्तयत् ल्हातं ज्वना (अनं) पिहाँ वन । (परन्तु (पिहाँ वना च्वनेथाय् गनं मदुगुलिं सेठयाके क्षमा फ्वना अन हे च्वने धका मती लुइका नगर रक्षक देवपुत्रयाथाय् वना वयात वन्दना याना दना च्वन ।

“छु याः वयागु ?” धका न्यनेवं वं कन- “स्वामी ! जिं विचाः मयासे प्वाक्क सेठयात छुं याये लात । व तंम्बया जित निवासस्थानं पतिना हल । सेठयाथाय् वना वयाके क्षमा फ्वना जित च्वनेत थाय् विइका विज्याये माल ।”

“छं सेठयात छु धया ?”

स्वामी ! जिं सेठयात छु धयागु धाःसा आवलि बुद्ध-उपस्थान (सेवा), संघ-उपस्थान याये मते । श्रमण गौतमयात छेय् दुकाये मते ।”

“छं अनुचित धाल । बुद्धशासनयागु निन्दना यात । जिं छंत व्वना सेठयाथाय् वने मछ्वाः ।”

वं, वयागु ग्वहालि काये मफया, प्यम्ह महाराज(पिनिथाय् वन । इमिसं नं अथे हे म्हां धया हसेलि शक्र देवेन्द्रयाथाय् व वन । वं वयात दक्क जुक्क फुक्क खँ कन । तःसकं नम्र जुया याचना यात- “हे देव ! निवासस्थान मदुगुलिं जिं मस्त ल्हाः ज्वना ज्वना शरण मदुम्ह जुया चाःहिला च्वना । छपिनि कृपां जित निवासस्थान विइका विज्याहूँ ।”

वं नं धाल- “छं बुद्धशासनयात निन्दा याना अनुचित यात । जिं नं छंगु पक्षय् च्वना सेठलिसे खँ ल्हाः वने मफु । परन्तु सेठयाके क्षमा कायेगु खःसा छगू उपाय धाःसा कना विये फु ।”

“ज्यु, देव ! कना विज्याहूँ ।”

“मनूतयसं तमसुक भ्वं च्वया सेठया ल्हातं भिंच्यागू करोडया ल्याखं धन त्यासा कया यंका तःगु दु । छं सेठया मनू (बहिदार) या भेष कया सुयातं छुं मधासे, उगु भ्वं कया ज्वना वना आपालं यक्ष युवकीपंत व्वना, छपाः ल्हातं भ्वं व छपाः ल्हातं कलम ज्वना इमिगु छेय् वना छेया दथुइ च्वना थःगु यक्षबलं (आनुभावं) इमित ख्याना थ्व छंगु सहि खः । जिमि सेठं थः ज्युबले

छिंमित छुं मधाः, परन्तु आः व गरीब (निर्धन) जुल । छुं कया हयागु ध्यवा व्यु’ (धया) थःगु यक्षयागु ख्याचो विया उपिं फुक्क भिंच्यागू लुं (या ध्यवा) जाय्का व्यु । मेगु अचिरवती नदिया सिथय् गाडे याना तःगु धन नदीकुल स्यना समुद्रय चुइकः यंकल । उकियात नं थःगु सामर्थ हया खाली भण्डार (कोठा) जाय्कि । हानं मेगु नं फलाना फलानागु थासय् थुवा मदुगु भिंच्यागू करोडया धन दु, उकियात नं हया खाली भण्डार जाय्का व्यु । थुपिं न्यय् प्यंगू कोटी धन हया खालीगु भण्डार जाय्केधुंका दण्डकर्म याना महासेठयाके क्षमा फ्वं ।”

वं “ज्यु, देव !” धया वं धाःथें स्वीकार यात । वं कथें सकतां धन हया वाचा इलय् सेठया शयनागारय् दुहाँ वना (थःगु) जः फैले याना आकाशय् दना च्वन ।

“छ सु खः ?” धका न्यनेवं देवीं धाल- “सेठजु ! जिं छपिनिगु प्यंगूगु लुखाय् च्वंम्ह कां, मूर्खम्ह देवी खः । जिं थःगु महामोहं मूढताया कारणं बुद्ध-गुणयात म्हमसिया, उखुन्हु छपिलिसे गुलि नं धया उकिया नितिं जित क्षमा विया विज्याहूँ । जिं देवेन्द्र शक्रयागु सल्लाह(कथं छपिनिगु त्यासा उठे याना हया भिंच्यागू करोड, समुद्रय चुइक यंका तःगु भिंच्यागू करोड व फलाना फलानाथाय् थुवा मदुगु भिंच्यागू करोडया धन याना न्यय्प्यंगू करोडया धन हया खालीगु भण्डार जाय्का दण्ड फयेधुन । जेतवन विहार दय्केत गुलि खर्च जूगु खः उलि धन मुंका वियेधुन । निवासस्थान मदुगुलिं जित सास्ति जुया च्वन । सेठजु ! जिं अज्ञानतां गुगु भूल यानागु जुल, उकियात क्षमा याना विज्याहूँ ।”

अनाथपिण्डकं (वयागु खँ न्यना) विचाः यात “वं धाःगु- “जिं दण्ड फयेधुन, अले थःगु दोषयात स्वीकार याना’ धका धाल । “थ्वयात सम्यक्सम्बुद्धयाथाय् यंके माल । अले अन तथागतं थःगु गुण वयात कना विज्याइ ।” अले वं धाल- “अम्म, देवी ! यदि छं जिंके क्षमा फ्वनेगु खःसा शास्ताया सम्मुखय् क्षमा प्रार्थना या ।”

“ज्यु ! अथे हे याये । जित नं शास्तायाथाय् यंका व्यु ।” वं ‘ज्यु’ धया चा फ्वचालेवं सुथन्हापनं वयात व्वना, शास्तायाथाय् यंकल । वं शास्तायात वं धाःगु व वं याःगु सकतां खँ विन्ति यात । शास्तां “हे गृहपति ! गुबलेतक पापकर्म याइम्हसिया पाप पाके जुइ मखु, उबलेतक वं सुख भोग याइ, परन्तु गुबले वयागु पापकर्म पाके

जुइ उबलेनिसें वं दुःखया दुःख जक भोग याइ । (थुकथं हे) गुबलेतक पुण्यकर्म याइम्हसिया पुण्यकर्म पाके जुइ मखु उबलेतक वं दुःख भोग याइ । परन्तु गुबले वयागु पुण्यकर्म पाके जुइ अबलेनिसें वं सुखया सुख भोग याइ” आज्ञा जूसे थुपिं निपु गाथात आज्ञा जुया विज्यागु जुल-

“पापोपि पस्सती भद्रं, याव पापं न पच्चति ।

यदा च पच्चती पापं, अथ पापो पापानि पस्सति ॥

“भद्रोपि पस्सती पापं, याव भद्रं न पच्चति ।

यदा च पच्चती भद्रं, अथ भद्रो भद्रानि पस्सती’ति” ॥

“पापयागु फल मवतल्ले पापीं पापयात बांलागु धका भाःपिया च्वनी, पापयागु फल भोग याये मालीबले जक पापयात मभिं धका खंकी ।”

“पापयागु फल मवतल्ले पुण्य याइम्हसिनं नं पुण्ययात बांलागु मखने फु, गुबले थःम्हं पुण्यया फल भोग याये खनी उबले जक पुण्ययात बांलागु खनी ।”

थुपिं गाथात (आज्ञा जुया विज्याबले) अन्त्य उम्ह देवी स्रोतापत्तिलय प्रतिष्ठित जुल । वं शास्ताया चक्रकित पाली (चरणय्) भोसुना धाल- “भन्ते ! जिं राग अनुरक्त जुया, अविद्यां कां जुया, छलपोलयागु गुणयात म्हमसिइकागु कारणं अपशब्द प्रयोग यायेलात, उकिं जित क्षमा याना विज्याहुं ।” शास्तायाके क्षमा फवनेधुंका वं सेठयाके नं क्षमा फवन ।

उगु इलय् अनाथपिण्डिकं शास्ताया सम्मुखय् थःगु गुण वर्णन यात- “भन्ते ! थुम्ह देवीं ‘बुद्धया सेवा याये मते (धया) गंबले नं जित गने मफु । दान विइ मते धका गन नं जिं दान बिया । भन्ते ! छु थ्व जिगु गुण मुखला ?”

शास्तां “गृहपति ! छ स्रोतापन्नम्ह खः, आर्यश्रावक खः, अचल श्रद्धा दुम्ह खः, विशुद्ध दृष्टिम्ह खः । यदि थ्व अल्प शक्य देवीं छंत (दान विइगुलिं) गन नं गने मफु धाःसा थुकी छु आश्चार्य चाये माःगु मदु । आश्चर्य ला थ्व हे खः, बुद्ध उत्पन्न जुया विमज्यागु इलय् नं (वयागु = जिगु) परिपक्व मज्जीगु इलय् नं पूर्व समयय् पण्डितपिसं कामावचर लोकया स्वामी मार वया आकाशय् दना ‘यदि दान बिल धाःसा थुगु नरकय् पाके जुय माली’ (धका ख्याना) चय्कु गाः दुगु मिगाः क्यना ‘दान विइ मते’ धका गन नं पलेस्वाँ हःया केशरिया दथुइ दना दान बिल ।” थुलि आज्ञा जूबले अनाथपिण्डिकं याचना यासेलि

पूर्वजन्मयागु खँ आज्ञा जुया विज्यागु जुल-

अतीत कथा

न्हापा न्हापायागु समयय् काशी देशया वाराणसी ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन । उगु इलय् बोधिसत्व वाराणसी सेठया छेंय् जन्म जुल । थीथी प्रकारया सुख सामग्री (भोग) य् देवकुमारयाथें च्वंगु वातावरणय् हुर्के जुया छसिंकथं ज्ञान प्राप्त याना भिंखुदँया उमेरय् सकतां शिल्प (ज्या) सःम्ह जुल । वं थः बौ सिइवं सेठया पद ग्रहण यात । नगरया प्यंगू ध्वाखाय् प्यंगू दानशाला, नगरया दथुइ छगू, थःगु छेया लिक्क छगू थुकथं खुगू दानशाला दय्के बिया महादान यात । शील (सदाचार) पालन यात । छन्हु सुथे जलपान यायेगु इलय् बोधिसत्वया नितिं थीथी प्रकारया श्रेष्ठ (अग्र) रस दुगु, ल्वःवनापुसे च्वंगु भोजन हःबले लाक्क छ्वाः न्त्यः ध्यानय् च्वना दना विज्याम्ह प्रत्येकबुद्ध भिक्षाया समय विचाः याना ‘थौं जि वाराणसी सेठया लुखाक्वय् वने माल’ (धका) मती तया नागलता धयागुलिं वा च्वला, अनोतप्त दहस ख्वाः सिला, मनोशिला ल्हँफाँटय् दना चीवरं पुना, कायबन्धनं (पेति) चिना, चीवर धारण याना, ऋद्धिं वने जूगु चाया पात्र ज्वना, आकाशं विज्याना, बोधिसत्वयात भोजन नके हये त्यंगु इलय् वयागु छें क्वय् लुखाय् विज्याना दना विज्यात ।

बोधिसत्वं वसपोलयात खनेसाथ आसनं दना सत्कार याना सेवकपित स्वल । (इमिसं) “स्वामी ! छु याये माल ?” धका न्यनेवं धाल- “आर्ययागु पात्र हति ।” उगु हे क्षणय् पापीमार उत्तेजित जुया वाथाइथिं दना वया “थुम्ह प्रत्येकबुद्धयात थनिं न्हेन्हु न्हापा भोजन चूलागु खः । थौं मदयेवं विनाश जुया वनी । जिं थ्वयात विनाश याना बिये । सेठयात दान विइयगुली पंगल थनेमाल” (धका) व हे क्षणय् वया चुकय् दथुइ चय्कु हाकः गाःवंगु मिं जागु गाः दय्का बिल । उगु खदिर न्त्यंगवाया मिं परिपूर्णगु, प्रज्वलितगु, ज्योतिमान गाः अवीचि महानरकथें च्वंगु खः । अथे दय्के सिधय्का थथःम्हं आक्सय् दन । पात्र कावंम्ह मनू वयात खनेसाथं ग्यानागिना बिस्युं वन । बोधिसत्वं न्यन- “तात ! छाय् लिहाँ वयागु ?”

“स्वामी ! चुकय् ह्वाना ह्वाना च्याना च्वंगु मिया तःगाःगु गाः दु ।” मेम्ह वन, हानं मेम्ह वन- गुलिं नं वन इपिं सकलें ग्यानागिना बिस्युं वल । ♦

गुँला धर्म पर्वको प्रभाव

उत्पल कुमार बज्राचार्य

उपाध्यक्ष, ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहार, तानसेन, पाल्पा

प्रत्येक वर्ष श्रावण शुक्लपक्ष प्रतिपदा तिथिदेखि भाद्र शुक्लपक्ष प्रतिपदासम्म मनाइने पवित्र धर्म पर्वलाई बौद्धमार्गी समुदायले गुँला धर्म पर्वको रूपमा मान्दै आइरहेको प्रचलन पाईन्छ। यस पवित्र समयमा धर्म प्रति चेष्टा बढाउने र धर्मको आस्था बलियो पारि जीवन यापनलाई सहजता प्रदान गर्नु पनि हो। जीवन यापन सरल र सहजता तव मात्र हुन्छ जव मानव जीवन वास्तविक मानव भएर चल सकिन्छ। पूण्य कर्ममा जोड दस पारमिता धर्म गर्नु, शील आचरणमा बस्नु, धर्मवचन श्रवण गर्नु वा गराउनुमा यस पवित्र धर्म पर्वको विशेष महत्व बौद्ध धर्मावलम्बीहरुमा रहेको पाउन सकिन्छ।

स न द भ

ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहारको आयोजनामा प्रत्येक वर्ष हुँदै आइरहेको गुँला धर्म पर्वको हो। यस वर्ष यो पर्व श्रावण शुक्लपक्ष प्रतिपदा तिथि १७ देखि भाद्र शुक्लपक्ष प्रतिपदा १४ सम्म मनाइयो। शाक्य बज्राचार्यहरुको बहुसांखिक उपस्थितीमा हुने यस कार्यक्रम प्रत्येक वर्ष आफ्नै विहारमा भन्ते भिक्षुगणको आवासिय व्यवस्था नभए पनि संघले यथासक्य नजिकै रहेको बटवलमा अवस्थित विहारहरुमा रहनु हुने भिक्षुहरुलाई आमन्त्रण गराई धर्मकार्य पूर्ण गर्दै आइरहेको छ। यस कार्यमा संघलाई शंकरनगरमा अवस्थित अन्तराष्ट्रिय परियति

उदय विहार, डिङ्गरकुवाले विशेष सहयोग र सदभाव पूयाउनु भएको छ। यस पवित्र कार्यमा संघलाई अनुकम्पाराखी विशेष व्यवस्था मिलाइदिनु हुने श्रद्धेय भिक्षु ज्ञानेन्द्र स्थवीरज्यूलाई आदर सहित आभार धन्यवाद टक्राउन चाहन्छु। प्रत्येक दिन आयोजना हुने कार्यक्रममा सर्वप्रथम श्री चैत्यराज भजन संघका वरिष्ठ सदस्यहरुबाट र अन्य सबै धर्म अनुरागीहरुमिली

ज्ञानमाला भजन श्रवण गर्ने र गराउने हुन्छ। त्यसपछि भिक्षुज्यूबाट पञ्चशिल प्रदान, बुद्ध पूजा, ध्यान, धर्मप्रवचन, धर्मदान र अन्तिममा पून्यानुमोदन पछि कार्य सकिन्छ।

ज्ञानमाला संघ आनन्द विहारले प्रत्येक वर्ष आयोजना गर्ने यस्ता कार्यक्रमहरुमा अधिक से अधिक

जनसहभागीताको अपेक्षा राखी संघ सदस्यहरुबाट विशेष पहल पैरवी हुँदै आइरहेको छ। फलस्वरुप यस पटक यस विहारमा शाक्य बज्राचार्य मात्र नभई हिन्दु नेवारहरुको बाक्लो उपस्थिती रहेको पाइयो भने मगर समुदायको पनि उपस्थिती प्रशंसनीय रह्यो। मगर समुदायहरुलाई जागरुक गराउने कार्यमा मगर समाज सेवी बल बहादुर गाहा मगरको विशेष योगदान छ। वहाँलाई सधन्यवाद छ। विहारमा प्रत्येक दिन हुने धार्मिक कार्यक्रम पश्चात सम्पूर्ण महानुभावहरुलाई जलपान दाताले यथासक्य जलपान उपलब्ध गराउने

क्रममा यस पटक नेपाल मगर बौद्ध सेवा संघ तानसेनले श्रावण ३० गते शनिबार आफ्नै मौलिकता भत्कने बटुक र चियापान श्रद्धापूर्वक दान गराउनु भयो । यसै क्रममा नेपाल मगर बौद्ध सेवा संघ तानसेन पाल्पाका अध्यक्ष दिल बहादुर रानामगर सँगै सो समुदायबाट पाल्नु भएका धेरै जन सहभागिता मध्ये चन्द्र बहादुर रानामगरज्यूले भन्तेलाई भोजन दान गराउने इच्छा प्रकट गर्नु भयो । तर के कसरी केही ज्ञान नभएकोले घरमा वहाँहरूले मलाई विशेष सहयोग गरिदिन आग्रह गर्नुभयो । अध्यक्ष सरोजलाल शाक्यको अनुपस्थितीमा मलाई कार्यक्रम सञ्चालनको जिम्मा रहेको बेला यस्तो आग्रह आउँदा साँचै संघले बौद्ध धर्म प्रचारप्रसारमा सानो टेवा पुऱ्याएको अनुभव तत्कालै गरी मैले सहयोग गर्ने वाचा गरे । आनन्द विहार वि.स. १८६५ मा स्थापना भएको र ज्ञानमाला संघ यसै विहारमा वि.स. २००४ मा स्थापना भए पश्चात भन्तेलाई भोजन दानको लागि सलाकदाताले व्यवस्था गर्दै आइरहेको छ । चन्द्रबहादुर राना मगरले आग्रह गर्नु भएको ८ गतेको भोजनदातालाई यो कुरा सुनाई वहाँबाट अनुमती प्रदान भए पश्चात भोजनको व्यवस्था मिलाइयो । त्यस वखतका भोजन दाता संघ का.का.स.सरविन्द्रमान बज्राचार्यलाई पनि विशेष साधुवाद टकाउन चाहन्छु ।

मिति २०७६ भाद्र ८ गते आइतबारका दिन धार्मिक कार्यक्रम सम्पन्न गर्न लुम्बिनीबाट भिक्षु वजीर स्थवीरज्यू पाल्नु भएको थियो । शुक्रवार नै आनन्द विहारमा पाल्नु भएका भिक्षु वजीरज्यूलाई भोजन दानको लागि अनुरोध गर्न चन्द्र बहादुर राना मगरलाई भन्तेज्यू सामु उपस्थित गराइ नियमपूर्वक विन्ती चढाई अनुरोध गर्न सिकाउन पाउँदा खुशि लाग्यो । धर्मप्रति आस्था जगाउनु हुने भोजनदाता भई दिनु भएकोमा हर्ष पनि लाग्यो । भोली बिहानको कार्यक्रम पश्चात जाने वाचा पछि आइतबारका दिन मलाई नै भन्ते ज्यूलाई लिएर चन्द्रबहादुर रानाको घरमा आउने आग्रह भए बमोजिम १० बजे भन्तेज्यूलाई लिएर जाने अवसर पाएँ । मनमा खुल्दुली थियो भर्खर मात्र धर्मप्रति आस्था जगाउने उपासक चन्द्रबहादुर राना मगरको घरमा के के हुने होला भनेर । करीव २० मिनेटको यात्रापछि

वहाँको घरमा पुगियो । बलबहादुर गाहाले सिकाएर भन्तेज्यूले भने बमोजिम परित्राण गर्ने पूजा सामग्री पनि तयार राखेको थियो । बडा रमाइलो जमघट भएको थियो । भन्तेज्यूलाई पहिलो पटक देख्ने देखि भन्तेज्यूलाई वन्दना भन्न नजान्ने चन्द्रबहादुर रानाको माताले भन्ते जस्तै मान्छेलाई पहिला पनि देख्नु भएको रहेछ । वहाँलाई कहाँ देख्नु भएको यस्तो लुगा लगाएको मान्छे, भन्दा वहाँले भारत गोरखपुरमा देखेको भन्नु भयो । भन्तेज्यूले वहाँहरूलाई त्रिशरण गमनको गाथा सुनाएर त्यस्तै भन्न लगाई शील लिनै वखतमा पनि रमाइलो भयो । एक जना उपासिकाले पञ्चशीलको अर्थ बुझ्दै यस्तो शील त आफ्नो श्रीमानहरूले लिनु पर्ने बताए । खुब हाँसो भयो । श्रीमानहरूले पनि हाँसो गर्दै बिस्तारै बिस्तारै आफूलाई शीलमा राख्ने वचन दिए । परित्राण पाठ पछि भोजन दान कार्य सम्पन्न भयो । भोजन दान कार्यमा चन्द्रबहादुर रानाका श्रीमति सावित्रा राना मगर र परिवारले सगाउनु भयो । हामी विदाई माग्दै गर्दा चन्द्रबहादुर रानाले दान गर्ने इच्छा व्यक्त गर्नु भयो । उपस्थित सबैले भन्तेज्यूलाई दान दिनु भयो । म त तब दंग परे जब चन्द्र दाईले मलाई पनि यि सबै चाजोपाजो मिलाइदिएकोमा दान गर्न लाग्नु भयो । मलाई त पर्देन भनि धेरै नाइनास्ती गरे पनि मगरहरूको चलन भन्दै मलाई नि दान दिनु भयो । साधुवाद छ धर्मप्रति आस्था राख्नु हुने सबैमा मनै भित्रबाट आनन्दको अनुभुती गर्ने समय तब आयो जब भन्तेज्यूले मलाई राम्रो अवसर जुटाइ दिएकोमा धन्यवाद दिनु भयो ।

अन्तमा यस पवित्र गुँला धर्म पर्वको समयमा संघ संस्था एवं संघ सदस्यहरूको गहन भूमिका रहने महशुस यसैबाट भयो । वास्तवमै यस पवित्र धर्म पर्वमा बौद्ध अनुयायीले धर्म अभिवृद्धि गर्नु र गराउनु प्रमुख दायित्व हुने महशुस भएर आयो सोही बमोजिम केही आस्थावान व्यक्तिहरु अभै अगाडी आउलान भन्ने उदेश्य राखि मेरो मनभित्र तरंगित भै राखेको भावना पोख्दै सबै धर्मअनुरागि आस्थावान प्रति साधुवाद व्यक्त गर्दै विराम लिन चाहन्छु । भवतु सब्ब मंगलम

भगवान् गौतम बुद्धको पवित्र जन्मस्थल - “लुम्बिनी” सम्बन्धी सक्षिप्त परिचय

शुक्रराज शाक्य

ह:खा, यल

१) लुम्बिनी : समस्त बौद्धहरुको पुण्य भूमि, महत्व र श्रद्धाको स्थल ।

आजको विश्वमा बुद्धको जन्मस्थल “लुम्बिनी” बौद्धमार्गी मात्र होइन शान्तिप्रेमी मानवका लागि नै महत्व श्रद्धा र पूण्य भूमि रहेको छ ।

“लुम्बिनी” संसारका समस्त बौद्धहरुको निम्ति त्यत्ति महत्व र श्रद्धा छ, जति इसाई धर्मावलम्बीहरुका निम्ति जेरुसलेम, इस्लामहरुका लागि मक्का, मदिना र हिन्दूहरुका लागि केदारनाथ, बद्रीनाथ, पशुपतिनाथ ।

२) चार बौद्ध संवेजनीय स्थलमध्ये पहिलो – लुम्बिनी ।

लुम्बिनीलाई चार बौद्ध संवेजनीय स्थलहरुमध्ये पहिलो र महत्वपूर्ण संवेजनीय स्थल मानिन्छ । बौद्ध ग्रन्थ दिव्यावदानमा उल्लेख भए अनुसार भगवान् बुद्धले आफु महापरिनिर्वाण प्राप्त हुनु अघि यी चार स्थल – लुम्बिनी, बोधगया, सारनाथ व कुशीनर कालान्तरमा संवेजनीय तीर्थस्थल हुने आफ्ना अनुयायी भिक्षुहरुलाई भनेका थिए ।

महापरिनिर्वाण सूत्रमा उल्लेख अनुसार - “आगमिस्सन्ति खो आनन्द सद्दा भिक्खु भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो इघ तथागतो जातो तिपि ।” अर्थात् “आनन्द ! श्रद्धालु भिक्षु, भिक्षुणी उपासक उपासिकाहरु यहाँ तथागत जन्मनु भएको भनी आउँनेछन् ।”

बुद्धले जसरी आज्ञा गर्नु भयो त्यसरी नै बुद्धको महापरिनिर्वाण पछि, भिक्षु, भिक्षुणी उपासक उपासिकाहरु तथागत जन्म भएको ठाउँ लुम्बिनीमा आउने गरे ।

३) लुम्बिनी उद्यान – बोधिसत्व सिद्धार्थ (गौतम बुद्ध)को पवित्र जन्मभूमि ।

लुम्बिनी भन्नाले वर्तमान समयमा अहिले सिंगो अञ्चललाई नै लिइन्छ । गौतम बुद्धको जन्म भएको लुम्बिनी उद्यान (वगैँचा) कै नामबाट अञ्चलको नाम रहन गएको हो ।

लुम्बिनी नेपाल अधिराज्यको पश्चिमा तराईस्थित रुपन्देही जिल्लामा पर्दछ । समुद्री सतहबाट १०० मिटरको उचाईमा रहेको यो क्षेत्र राजधानी काठमाण्डौबाट लगभग ३०० किलोमिटरको दूरीमा अवस्थित छ । जिल्ला सदरमुकाम भैरहवाबाट २३ किलोमिटर पश्चिममा रहेको छ । वर्तमान कपिलवस्तु जिल्लाको सदरमुकाम तौलिहवाबाट २७ किलोमिटर पूर्वमा र नवलपरासी जिल्लास्थित प्राचीन कोलीय गणराज्य रामग्रामबाट ५० किलोमिटरको दूरीमा रहेको छ ।

लुम्बिनी उद्यान कपिलवस्तु नगर र देवदह नगर

बीचमा दुवै नगरवासी हरुको साझा वनको रूपमा लुम्बिनी नामक एक शालवन हो । सिद्धार्थ गौतमको जन्म सम्बन्धी विवरण जातकअट्टकथा, ललितविस्तर, अविदूरेनिदान अनुसार कपिलवस्तुकी महारानी महामायादेवीले आफ्नो कोखमा दश महिनाको गर्भधारण गरिसकेपछि एक दिन माइती देवदह जाने इच्छा गरिन् र सो कुरा राजालाई बित्ति गरिन् - “हे देव, देवदह नगर जाने इच्छा भयो ।” राजाले “हुन्छ” भनी कपिलवस्तुदेखि देवदह नगरसम्मको बाटामा आवश्यक ठाउँमा केरा, पूर्णघट, भण्डा आदिले श्रृंगारगरी देवीलाई सुनको पालकीमा राखी हजार अमात्य र ठूलो परिषद्का साथ बिदाई गरे । यात्राका क्रममा मायादेवी लुम्बिनीमा पुगिन् । लुम्बिनी बगैँचाको मनमोहक देखेर रानीको बगैँचामा एकक्षण टहल्ले इच्छा उत्पन्न भयो । बगैँचामा टहल्दाटहल्दै प्रसव व्यथाले च्याप्दा त्यहीं एक शालवृक्षको हाँगो समात्न पुगिन् । वृक्षमुनि मायादेवीले सिद्धार्थ पुत्रलाई जन्म दिइन् । सोही क्षणमा शुद्ध चित्तका चार महाब्रह्माहरु पनि सुवर्णको धागोले बुनेको जालीजस्तो कपडा लिई त्यहाँ पुगे र बोधिसत्व सिद्धार्थलाई त्यसमा थापेर लिई मायादेवीको अगाडि राखेर भने - “देवी, खुसी हुनुहोस्, हजुरको कोखबाट महाप्रतापी पुत्र उत्पन्न भयो ।”

४) “लुम्बिनी” शब्दको उल्लेख ।

“लुम्बिनी” शब्दको पहिलो लेखन वा उल्लेख लुम्बिनीस्थित मौर्य सम्राट अशोकद्वारा ई. पु. २४९ मा स्थापित शिलास्तम्भको अभिलेखमा परेको छ । लुम्बिनी शब्दको उल्लेख त्रिपिटकका विभिन्न विभिन्न ग्रन्थहरुमा पाइन्छ । जस्तै - त्रिपिटकको पाँचौँ ग्रन्थ सुत्तनिपातको नालकसुत्तको पाँचौँ गाथामा यसरी उल्लेख भएको छ :-

सो बोधिसत्तो रतनवरो अतुल्यो मनुस्सलोके
हितसुखाय जातो ।

सक्यानं गामे जनपदे लुम्बिनेय्ये तेनम्ह तुट्टा
असतसप कल्यारुपा,

अर्थ - प्राणीहरुको हितको निम्ति, सुखको

निम्ति मनुष्यलोकमा शाक्य जनपद लुम्बिनी ग्राममा उत्तम फेरि अतुल्य बोधिसत्व रत्न उत्पन्न भएको छ । त्यसकारण हामी अति नै हर्षित छौ ।

जातक अट्टकथा को अविदूरेनिदानमा बोधिसत्वको जन्मभूमि बारे भनिएको छ - “द्विन्नं पन नगरानं अन्तरे उभयनगरवासीनम्पि लुम्बिनीवनं नाममंगलसालवनं अत्थि”

अर्थ - दुवै नगर (कपिलवस्तु र देवदह) को बीचमा पर्ने दुवै नगरमा बस्नेहरुको लुम्बिनी वन भन्ने मंगल शालवन छ ।

अट्टकथामा पाँच रंगको भमराहरु फूलहरुमा मन्दाइरहेको र अनेक पंक्षीहरुले आआफ्नो भाषामा आवाज निकालिरहेको वयान गरी लुम्बिनी वनलाई चित्तलता वनजस्तै छ भनिएको छ ।

प्रसिद्ध बौद्ध ग्रन्थहरु - ललितविस्तर, महाकवि अश्वघोष चरित बुद्धचरित, अभिनिष्क्रमणावदान, महावस्तु, दिव्यावदान गण्डव्यूह आदि महायानी बौद्ध ग्रन्थहरुमा पनि लुम्बिनीको चर्चा पाइन्छ । सिंहली ग्रन्थमा पनि भएको पाइन्छ । काठमाडौँका वजाचार्यहरुले पाठ गर्ने “अष्टमहाचैत्य वन्दना” स्तोत्रमा लुम्बिनीको उल्लेख पाइन्छ ।

पालि त्रिपिटकमा मज्झिमनिकायको देवदहसुत्तमा पनि लुम्बिनीको प्रसंग आएको छ । त्यहाँ “भगवा तं निगमं लुम्बिनीवने विहरति” अर्थात् भगवान बुद्ध त्यस देवदह निगमको सहारामा लुम्बिनीमा बस्नु भएको थियो ।

५) विभिन्न समयमा लुम्बिनीको विभिन्न नाम ।

“लुम्बिनी” को नाम इतिहासको विभिन्न समयमा केही फरक किसिमले उच्चारण तथा लेखे गरेको देखिन्छ । पालि जातक अट्टकथामा “लुम्बिनीवन” भनिएको छ । सिद्धार्थ गौतम बुद्धको पवित्र जन्मस्थल लुम्बिनीलाई मौर्य सम्राट अशोकले शिलास्तम्भमा “लु मि नि” भनी कुदाएको छ । चिनियाँयात्री फाहियानले “लु मि न”, व्हेनसाङ्गले “ल फ नि” भनिएको छ ।

श्री Rockhill को श्रोत अनुसार “लुम्बिनी” देवदहका महाराजा सुप्रबुद्धकी रानीको नाम थियो । अनि रानी लुम्बिनीको लागि बनाएको उद्यान भएर “लुम्बिनी” नाम रहन गएको हो ।

६) लुम्बिनीस्थित पवित्र कुण्ड, शाक्य पुष्करिणी ।

मायादेवी मन्दिर छेउको पोखरीलाई पवित्र कुण्ड, पुष्करिणी आदि नामले चिन्दछौं । पुत्र सिद्धार्थ गौतमलाई जन्माउन अघि महामायादेवीले यही पोखरीमा नुहाँकी थिइन् र शिशु सिद्धार्थलाई स्नान गरेको हुनाले यो पोखरी अत्यन्तै पवित्र मानिन्छ ।

शाक्य पुष्करणीको वर्णन पाँचौ शताब्दीका चिनियाँ यात्री फाहियान र सातौं शताब्दीका हुयन साडले पनि गरेका थिए । हुयन साडले यसरी वर्णन गरिएका छन् - यहाँ (लुम्बिनीमा) शाक्यहरुको जलक्रीडा गर्ने एउटा पोखरी छ । पोखरीको पानी ऐनाजस्तो सफा छ । फेरि चारैतिर अनेक फूलहरु फुलिरहेका छन् ।

७) मौर्य सम्राट अशोकको लुम्बिनी यात्रा र अशोकस्तम्भ ।

बुद्धको महापरिनिर्वाणभन्दा २९४ वर्षपछि आफ्ना गुरु धर्मगुरु उपगुप्त संग मौर्य सम्राट अशोक लुम्बिनीमा धार्मिक यात्रा गर्नु भएको थियो । यो यात्राको क्रममा आफ्ना धर्म गुरु उपगुप्तले जहाँ बुद्धको जन्मेको ठाउँ भनेर देखाएका थिए । त्यहाँ बुद्ध जन्म संकेत गर्न एउटा शिला राखिएको थियो । सम्राट अशोकले उक्त शिलालाई सुरक्षित गरी अभिलेखसहित एउटा विशाल शिलास्तम्भ पनि ठड्याए । सो स्तम्भमा संक्षिप्त तर स्पष्टसंग यहीं लुम्बिनीमा शाक्यमुनि बुद्धको जन्म भएको कुरा अंकित छ । यो स्तम्भ हाल ३० फिट १० इन्च छ । जमिन मुनि १३ फिट र जमिन माथी १७ फिट १० इन्च छ । यो स्तम्भको शीरभाग पनि थियो भनेर विश्व प्रसिद्ध चिनियाँ यात्री हुयन साडले ईशाको ६२९ देखि ६४६ सम्म भारतको भ्रमण गरेकाले आफ्नो यात्रा वर्णनमा उल्लेख गरेका छन् । उक्त शीरभाग

अहिले भेट्टाइएको छैन । कुनै समय यो स्तम्भ करिब ५०० वर्षसम्म संसारको नजरमा ओभलमा परेको कारणले पुनः उजागर भयो । यसैकारण आज गर्वका साथ शाक्यमुनि बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीमा नै पर्छ भनिएको हो । यो अशोक स्तम्भ लुम्बिनीको पहिचानका लागि एउटा कोशे ढुङ्गा साबित भएको छ ।

८) लुम्बिनीस्थित अशोकस्तम्भाभिलेख ।

सम्राट अशोकको राज्याभिषेकको २० औं वर्षमा (ई.पु. २४५) लुम्बिनीमा अशोकस्तम्भ गाडिएको थियो । यस अशोकस्तम्भमा ब्राह्मी लिपिमा साढे चार लाइन नब्बे अक्षरमा निम्न शिलालेख कुर्दिएको छ - देवानांपियेन पियदसिन लाजिन वीसतिवसाभिसितेन अतन अगाच महीयिते हिद बुध जाते सक्यमुनिती सिलाविगडभिचा कालापिते सिलाथवेच उसपापिते हिनभगवं जातेति लुम्बिनी गामे उबलिकेकेटे अथभागिय च ।

अर्थ - देवताहरुको प्रिय प्रियदर्शी (अशोक) राजा राज्याभिषेकको २०औं वर्षमा आफै सवारी होइवक्स्यो । यहाँ शाक्यमुनिको जन्म भएकोले शीलास्तम्भ स्थापना गरिबक्स्यो । भगवान्को जन्म भएकोले लुम्बिनीलाई करमुक्त गरियो र आठ भाग पनि कर माफि गरियो । उक्त स्तम्भमा त्यसवेलाका मानिसहरुले बुझ्ने भाषा (मागधी) मा कुर्दिएको छ, “हिदबुधेजाते सक्यमुनीति” - यहाँ शाक्यमुनि जन्मेको हो ।

“हिदभगवं जातेति लुम्बिनीगामे” - यहाँ भगवान जन्मेको भनि लुम्बिनी गाउँमा” । “अतन आगाच महीयते” यो अभिलेखको अर्थमा अशोक “आफै नै आए, अनि पूजा गरे” ♦

युवक बौद्ध मण्डलको वार्षिक सभा सम्पन्न

ललितपुर । युवक बौद्ध मण्डल, नेपालको ४९औं वार्षिक साधारण सभा अगमहापण्डित, सासनधज धम्मचरिय भिक्षु, यस संस्थाका धम्मानुशासक डा. ज्ञानपुर्णिक महास्थविरको प्रमुख आतिथ्ययमा मिति २०७६ साल श्रावण २५ गते शनिवार सुसम्पन्न भयो । प्रमुख अतिथिबाट पञ्चशील प्रार्थनाबाट शुभारम्भ भएको उक्त सभा अध्यक्ष अरणीतारा बज्राचार्यको सभापतित्वमा भएको थियो ।

साँस्कृतिक उपसमितिका सदस्यहरुबाट स्वागत गान तथा प्रथम उपाध्यक्ष आशारत्न शाक्यले स्वागत मन्तव्य दिनुभएको थियो । वार्षिक सभाको मंगल कामनार्थ युवक बौद्ध स्कूलका विद्यार्थीहरुबाट मंगलसुत् वाचन गर्नुभएको थियो ।

सभामा महासचिव सनम शाक्यले वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन र कोषाध्यक्ष तेज बज्राचार्यले आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । प्रमुख अतिथि श्रद्धेय डा. ज्ञानपुर्णिक महास्थविरबाट शुभआर्शिवाद सहित धर्म निर्देश दिनुभएको थियो ।

त्यस्तै वरिष्ठ सल्लाहकार एवं ध्यान आचार्य आनन्दराज शाक्यले संस्थाको इतिहासबारे प्रष्ट पार्नुभएको थियो । ललितपुर महानगरपालिकाका मेयर चिरीबाबु महर्जनले शुभकामना मन्तव्य दिनुभएको थियो ।

अन्तमा सभापति अरणीतारा बज्राचार्यले सभामा उपस्थित महानुभावहरुलाई धन्यवादज्ञापन सहित प्रथम चरणको सभा विसर्जन गर्नुभएको थियो ।

यस सभाबाट आगामी २ वर्षको लागि नयाँ नेतृत्व चयन गरिएको थियो ।

नयाँ नेतृत्वमा अध्यक्ष अरणीतारा बज्राचार्य, प्रथम उपाध्यक्ष आशारत्न शाक्य, द्वितीय उपाध्यक्ष ज्ञानमुनी शाक्य, महासचिव नन्दरत्न (सानुभाई) शाक्य, कोषाध्यक्ष तेज बज्राचार्य, सचिव राजन शाक्य, सहसचिव विद्या शाक्य, सहकोषाध्यक्ष बाबुराज बज्राचार्य, प्रचार सचिव महेशमान शाक्य, कार्यसमिति सदस्यहरु बुद्धरत्न शाक्य, सुरेश बज्राचार्य, सनम शाक्य, तीर्थरत्न शाक्य,

हेमरत्न बज्राचार्य, भाइराजा शाक्य, मित्रराज शाक्य, ज्ञानशोभा बज्राचार्य र मनोनित सदस्यहरुमा सुरेन्द्रराज शाक्य र प्रदिप बज्राचार्य चयन गरिएको थियो ।

नयाँ कार्यसमितिको पदाधिकारी तथा सदस्यहरुलाई यस संस्थाका वरिष्ठ सल्लाहकार, पूर्व मन्त्री बुद्धिराज बज्राचार्यले सपथ ग्रहण गराउनुभएको थियो ।

साथै संस्थामा विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नको लागि विभिन्न उप-समिति र संयोजकहरु मनोनित गरिएको थियो । जस अनुसार - शनिवारिय बुद्ध पूजा तथा धर्म देशना उप-समिति संयोजक - निवर्तमान अध्यक्ष राजेश शाक्य, विपश्यना ध्यान उप-समिति संयोजक - का.स. भाइराजा शाक्य, निर्माण उप-समिति संयोजक - का.स. बुद्धरत्न शाक्य, स्वास्थ्य उप-समिति संयोजक - का.स. हेमरत्न बज्राचार्य, धम्म छात्रवृत्ती उप-समिति संयोजक - द्वितीय उपाध्यक्ष ज्ञानमुनी शाक्य, शाखा तथा बौद्ध संस्था समन्वय उप-समिति संयोजक - का.स. सुरेश बज्राचार्य, साँस्कृतिक उप-समिति संयोजक - पूर्व अध्यक्ष चन्द्रमान शाक्य, महिला उप-समिति संयोजक - का.स. ज्ञानशोभा बज्राचार्य, बौद्ध जागरण तथा आधारभूत बौद्ध शिक्षा उप-समिति संयोजक - का.स. (पूर्व अध्यक्ष) सुरेन्द्रराज शाक्य, भोजनदान उप-समिति संयोजक - सह-सचिव विद्या शाक्य, खाद्य उप-समिति संयोजक - का.स. मित्रराज शाक्य, क्लब २५ अध्यक्ष - प्रतिशा शाक्य, अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय उप-समिति संयोजक - का.स. सनम शाक्य,

ललितपुर जिल्लाब्यापी बुद्ध र बुद्धधर्म सम्बन्धी ४७ औं हाजिर जवाफ प्रतियोगीताको उपाधी नकबहिल बौद्ध बौद्ध परियत्ति केन्द्रलाई

ललितपुर जिल्लाब्यापी बुद्ध र बुद्धधर्म सम्बन्धी ४७ औं हाजिर जवाफ प्रतियोगीताको उपाधी नकबहिलबौद्ध बौद्ध परियत्ति केन्द्रले जितेको छ। शनिवार यम्पिमहाविहारमा भएको फाइनल प्रतियोगीतामा १३ अंक सहित नकबहिल बौद्ध परियत्तिले उपाधी जित्न सफल भएको हो।

बुद्धवाणीका प्रकासक सम्पादक विसन्तर शाक्य क्वीज मास्टर रहनु भएको अत्यन्तै प्रतिस्पर्धात्मक प्रतियोगीतामा युवक बौद्ध बौद्ध मण्डल १० अंक सहित दोश्रो

हुन सफल भएको थियो भने ९ अंक सहित दिपंकर परियत्ति

शिक्षालय तेश्रो हुन सफल भएको थियो भने ६ अंक सहित शाक्यसिंह परियत्ति तथा प्रौढ शिक्षालयले सान्त्वना पुरस्कार जित्न सफल भएको थियो।

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डण्य महास्थविर, बौद्ध विद्वान डा. गौतमवीर बज्राचार्य, बौद्ध व्यक्तत्व शाक्य सुरेन, अनगारीका धम्मचारी र बौद्ध विदूषी अमिता धाखा निर्णायक मण्डलमा रहनु भएको थियो।

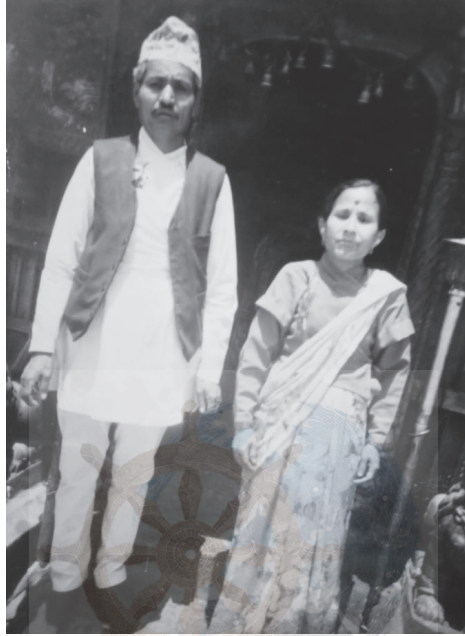
ललितपुर महानगरपालीका उपमेयर गीता सत्यालको प्रमुख आतिथ्यमा भएको सो फाइनल प्रतियोगीतामा ललितपुर जिल्लाब्यापी बुद्ध र बुद्धधर्म सम्बन्धी ४७ औं हाजिर जवाफ प्रतियोगीता आयोजक समितिका अध्यक्ष हिरण्य शाक्य सभापति रहनु भएको थियो।

कार्यक्रममा विजेता लगायत सबैलाई प्रमुख अतिथि उपमेयर सत्याल, वडा अध्यक्ष महर्जन, १६ वडाका वडा अध्यक्ष शाक्यलले शिल्ड, प्रमाणपत्र तथा नगद पुरस्कार प्रदान गर्नु भएको थियो। कार्यक्रममा आफ्नो मन्तव्य राख्नु हुँदै उपमेयर गीता सत्याले बुद्धशिक्षा आजको आवश्यकता रहेको बताउनु हुँदै उहाँले बुद्ध शिक्षालाई जनमानसमा पुरयाउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरिरहेको यस प्रतियोगीताकोको दरबन्दी रकम थदप गर्ने घोषणा गर्नु भएको थियो। यस प्रतियोगीताकोलागी ललितपुर महानगरपालीकाले २५ हजार दरबन्दी उपलब्ध गराएको थियो।

विमला शाक्यको उदघोषण रहेको सो प्रतियोगीतामा लुम्बिनी विकास कोषका पुर्व उपाध्यक्ष भिक्षु निगोध, वडा नं ९ का वडा अध्यक्ष राजु महर्जन, भिक्षु विमलो, १६ वडाका वडा अध्यक्ष निर्मल रतन शाक्य, मू गुठीका अध्यक्ष पुर्णराज शाक्य अतिथि रहनु भएको थियो भने विनयाचार्य भिक्षु भद्वीय महास्थविरको धर्मानुशासक रहनु भएको थियो।

४९ औं ललितपुर जिल्लाब्यापी बुद्ध र बुद्धधर्म सम्बन्धी हाजिर जवाफ प्रतियोगीताको आयोजनाको जिम्मेवारी थेचो स्थित वेलुवनाराम विहारले जिम्मा लिनु भएको छ। ४९ औं प्रतियोगीताको जिम्मेवारी लिदै भिक्षु चण्डिमोले ४९ औं प्रतियोगीतालाई भब्यरूपमा सम्पन्न गर्न सबैको साथ र सहयोग रहने विश्वास व्यक्त गर्नु भएको थियो।

अनिच्चावत संखारा...

हाम्रा प्रात स्मरणीय बुबा अष्टमान महर्जन (दिवंगत २०६९) तथा
आमा अष्टमाया महर्जन (दिवंगत २०६३) को निर्वाण कामना
गर्दछौं ।

प्रार्थी
टिकाराम महर्जन
कृष्णदेवि महर्जन
महालक्ष्मी नगरपालिका-६
सिद्धिपुर, थसि, सति

निर्वाण कामना

हाम्रा प्रातः स्मरणीय सुशिलमुनी शाक्य (दिवंगत २०७६) को
निर्वाण कामना गर्दछौं ।

प्रार्थी
कपिल मान शाक्य
प्रविता शाक्य
सितापाइला, काठमाडौं